

Putnī dabā

88 (2020/2-3)

**Kā saskaitīt
vairāk ziemojošo
ūdensputnu?**

**Cik ūdensstrazdu
un balto gārņu ligzdo
Latvijā**

**Uz pludmali
labāk bez suņa**

ISSN 0132-2834

88 >

9 770132 283008

Putni dabā

88 (2020/2–3) LOB žurnāls

Galvenā redaktore / Editor-in-chief

Ilze Bojāre
E-pasts:
ilze@putnidaba.lv
http://putnidaba.lv

Redakcija / Editorial board

Daiga Brakmane
Agnis Bušs
Inga Freiberga
Oskars Keišs
Mareks Kilups
Viesturs Ķerus
Jānis Ķuze
Ruslans Matrozis
Ieva Mārdega

Literārā redaktore / Literary editor

Daina Vilemsone

Tulkotāja / Translators

Liene Kalniņa

Datorsalikums / Design

Ilze Bojāre

Izdevējs / Publisher

Latvijas Ornitoloģijas biedrība
Skolas iela 3,
Rīgā, LV-1010
Tālrunis: 67221580
E-pasts: putni@lob.lv
www.lob.lv

Žurnāla "Putni dabā"
reģistrācijas apliecības numurs: 1716
Tirāža: 850 eks.

ISSN 0132-2834

© 2020 Latvijas Ornitoloģijas biedrība

Zīmējumu un fotogrāfiju
autortiesības saglabā to autori

Žurnālu elektroniski meklē
www.putnidaba.lv

Biedrības misija ir saglabāt daudzveidīgu un dzīvotspējīgu Latvijas savvaļas putnu faunu.

Latvijas Ornitoloģijas biedrība dibināta 1985. gadā un ir lielākā sabiedriskā dabas aizsardzības organizācija Latvijā, kas apvieno ap 500 biedru. LOB kopš 1994. gada Latvijā pārstāv starptautisko putnu aizsardzības organizāciju savienību *BirdLife International*.

Par LOB biedru var kļūt jebkurš interesents, aizpildot anketu un samaksājot biedru naudu.

The LOB mission is to conserve diverse and viable wild bird fauna in Latvia.

The Latvian Ornithological Society (LOB) was founded in 1985 and anyone interested in birds and nature conservation can join. See <http://lob.lv/en/membership.php> for an application form.

Prezidente / President:

Antra Stīpniece

Pārstāvju padome / Council:

Ainārs Auniņš, Mareks Kilups, Edgars Lediņš, Ruslans

Matrozis, Ieva Mārdega, Otars

Opermanis, Ilze Priedniece,

Jānis Priednieks

Goda biedri /

Honorary members:

Pēteris Blūms, Zigrīda Jansone, Aivars Mednis, Māris Strazds

Valde / Board:

Viesturs Ķerus,

Dace Andžāne

Rekvizīti / Details:

Latvijas Ornitoloģijas biedrība,

reģ. nr. 40008002230, AS Swedbank, Kaļķu ielā 26,

LV-1050, Rīgā,

IBAN konta nr.

LV34HABA000140J035491

MOTACILLA

SIA "Motacilla"

Tas ir LOB un E.Lediņa veidots uzņēmums, kurš specializējas dabas ekskursiju organizēšanā un pārdod putniem noderīgas lietas – putnu būrīšus, barotavas, noteicējus u.c. www.motacilla.lv

"Motacilla" piedāvā:

Putnu vērošana. Mēs jaunradām un izstrādājam putnu vērošanas ekskursiju maršrutus gan Latvijā, gan ārpus tās.

Ar putniem un dabu saistītu preču tirdzniecība. Mūsu piedāvājumā ir preces, kas palīdzēs atklāt un tuvinās jums putnu pasauli, kā arī palīdzēs iepazīt dabu un būt tajā.

Putnu iepazīšanas semināru un konferenču veidošana. Mūsu lektori iepazīstinās jūs ar Latvijas savvaļas putnu daudzveidību, mācot tos atpazīt pēc izskata un balss.

Motacilla, Ltd.

LOB and E. Ledins joint venture created to organise nature tours and sell bird related items – birdhouses, bird feeders, bird guides, etc. Visit www.motacilla.lv.

Motacilla offers:

Bird watching. We create and develop routes for bird watching tours both in Latvia and abroad.

Shop for bird related items.

We offer merchandise, which will help you to discover the world of birds and draw you nearer to them. Also it will help you to get to know and enjoy nature better.

Bird seminars and conferences.

Our lecturers will introduce you to the wild birds of Latvia, and you will learn, how to identify them by sight and sound.

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

Uz pirmā vāka:
Jūras šņibītis *Calidris maritima*

Latvijas
vides
aizsardzības
fonds

Žurnāla vāki drukāti uz
Arctic Volume White 200g papīra un
žurnāla iekšlapas uz G-print 115g.

Žurnāls tapis ar Latvijas vides aizsardzības fonda,
"Karšu izdevniecības Jāņa sēta", Arctic Paper un privāto ziedotāju atbalstu.

Saturs

2 Veselīgu 2021. gadu!

/Ilze Bojāre/

3 Kā saskaitīt vairāk ziemojošo ūdensputnu?

/Ruslans Matrozis/

Foto: Edgars Smislovs

8 Ziemejošo ūdensputnu uzskaitē 2020

/Antra Stīpniece/

Foto: Agris Krusts / callidris.lv

14 Ziemejošo putnu atlants: aicinājums piedalīties un pirmie rezultāti

/Viesturs Ķerus/

16 Salūta ietekme uz putniem

/Inga Freiberga/

19 Materiāli jauniem putnu vērotājiem

/Kitija Balcare, Agnis Bušs/

23 Cik balto gārņu ligzdoja Latvijā 2020. gadā?

/Antra Stīpniece, Andris Dekants, Edgars Dzenis, Dagnis Vasiļevskis, Aigars Kalvāns/

Foto: Andris Dekants

26 Ūdensstrazdu ligzdošana Latvijā

/Aigars Kalvāns, Edgars Lediņš/

Foto: Edgars Lediņš

30 Uz pludmali labāk bez suņa

/Sintija Martinsone/

34 Īspirkstu cīrulis – jauna suga Latvijas putnu sarakstā

/Pēteris Daknis/

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

35 Dzeltēnā gārņa pirmais novērojums Latvijā

/Gaidis Grandāns/

Foto: Andris Erts

36 Par Stejnegera pīles novērojumu Kolkā

/Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs/

38 Viena diena mežā ar Lipsbergu

/Jānis Ķuze/

Foto: Jānis Ķuze

Kļūt par LOB biedru ir pavisam vienkārši – aizpildi šo anketu (vai to meklē www.lob.lv) un samaksā biedru naudu.

LOB biedri saņem žurnālu "Putni dabā" bez maksas, dažādas publikācijas par putniem, kā arī atlaides, iegādājoties LOB un SIA "Motacilla" preces, t.sk. grāmatas, T-krekus u.c., kā arī piedaloties dažādos pasākumos un putnu vērošanas ekskursijās.

Samaksāt biedru naudu var ar pārskaitījumu.

Rekvizīti pārskaitījumiem:

Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, reģ. nr. 40008002230, AS Swedbank, Kaļķu ielā 26, LV-1050, Rīgā, konta nr. LV34HABA000140J035491
Mērķis: LOB biedru nauda par ... gadu

Biedru nauda par 2021. gadu

Pieaugušajiem: 15,00 EUR gadā.

Jauniešiem līdz 21 gada vecumam un pensionāriem: 5,00 EUR gadā.

Biedriem ar pasta adresi ārzemēs: 30,00 EUR gadā.

Ģimenes biedri – šai biedru grupai ir kopēja pasta adrese visiem sūtījumiem vienā eksemplārā, bet katram ir pilntiesīga LOB biedra statuss. Šie biedri maksā vienu pilnu biedru naudu (15,00 EUR) un 1,00 EUR par katru nākamo ģimenes biedru.

Skolu grupa – vadītājs maksā 9,00 EUR gadā. Skolotājs var maksāt samazināto biedru naudu, ja iesaista skolēnus (skolēniem nav jābūt LOB biedriem) LOB skolu programmā "Putni un mēs" un sniedz LOB pārskatus par paveikto.

Mūža biedri – par tādu var kļūt, samaksājot biedru naudu par turpmākajiem 25 gadiem.

LOB biedra pieteikuma anketa
Jā, es vēlos iestāties LOB!

Par sevi sniedz šādas ziņas:

Vārds, uzvārds

Personas kods

Nodarbošanās

Darba (mācību) vieta

e-pasts

Tālrunis

Pasta adrese

LV-

Veselīgu 2021. gadu!

ILZE BOJĀRE,
ilze@putnidaba.lv

Mirkli, kad rakstu šo sleju, 2020. gads ir jau gandrīz aizvadīts, un tas viennozīmīgi ir bijis savādākais, kādu ir nācies pieredzēt. Labi, ka iešana dabā un fiziskās aktivitātes nav valstiski liegtas, un daudzi putnu vērotāji šo gadu izmantoja, lai papildinātu savus mūža sarakstus, kaldinātu supergada listi vai lai vienkārši atpūstos no ikdienas stresa.

Šoreiz žurnālā vairāki materiāli veltīti ziemojošo putnu pētniecībai un uzskaitēi. Antras Stīpnieces rakstā (8. lpp.) atskatāmies uz iespēto 2020. gada janvārī, savukārt Ruslans Matrozis (3. lpp.) dod praktiskus padomus, kā un kur vislabāk ūdensputnus meklēt, bet Viesturs Ķerus aicina no 1. decembra līdz 2021. gada 28. februārim ziņot Dabasdati.lv putnus ziemotāju atlantam (14. lpp.).

Ar īpašu rūpību šoreiz esam domājuši par jauniešu un bērnu auditoriju,

radot gan plakātu, kas atrodas žurnāla vidū un ir viegli izņemams, tādējādi lietojams atsevišķi, gan dažādas padomu un darba lapas. Plakātā redzamo 20 sugu raksturīgās pazīmes un interesantos faktus par tām atradīsiet LOB izdotajā elektroniskajā izglītojošajā materiālā “Mans pirmais ūdens putnu noteicējs” (meklē to <https://www.lob.lv/noderigi/materiali>).

Šogad arī man dažādu valstiska mēroga ierobežojumu dēļ iznācis daudz vairāk laika pavadīt savā mājaiņniecībā. Šādā gadā vismaz man šķiet svarīgi kvalitatīvi pavadīt laiku kopā ar vistuvākajiem, tāpēc savos putnu piedzīvojumos aizvien biežāk ņemu līdzi abas jaunkundzes (attēlā ejam lūkot smalkos Liepājas putnus). Ir piedzīvoti forši un jautri mirkli, kā arī neveltota sajūsma par pieredzējušiem putnu vērotājiem ierastām lietām. Dažkārt gan tāpēc nākas palikt bez kāda ķekša, jo šūpoties teleskopa statīvā, kad stratosfērā mamma skatās kādu reto putnu, ir svēta lieta.

2020. gadā jau tika atcelts valsts svētku salūts, un, visticamāk, mums būs jāiztiek arī bez Jaungada salūta, bet

putniem tas noteikti būs tikai labāk. Jācer, ka arī pašdarbnieki neaizrausies ar pārmērīgu ugunošānu. Inga Freiberga 16. lpp. ir apkopojusi zinātniskos materiālus par salūta ietekmi uz putniem.

Šogad veiksmīgākajiem putnu vērotājiem ir izdevies Latvijas sugu sarakstu papildināt ar trīs jaunām sugām – īspirkstu cīruli, ko pavasarī atrada Pēteris Daknis; vasaras vidū Daugavā pie Daugavpils Andris Erts ieraudzīja dzelteno gārni; savukārt rudenī Edgars un Vladimirs Smislovi tumšo piļu barā pie Kolkas sazīmēja Stejnegera piļu. Par šiem novērojumiem varat lasīt 34.–37. lpp.

Diemžēl šis gads ir nesis arī skumju ziņu – astoņdesmit gadu vecumā pārstāja pukstēt dzīvespriecīgā un darbīgā Jura Lipsberga sirds. Brīnišķīgu Jaņa Ķuzes stāstu par kopā pavadītu dienu, būvējot mākslīgo ligzdu klinšu ērgļiem, atradīsiet 38. lpp.

Mīliet sevi, lolojiet savus tuvos, esiet atbildīgi pret citiem un ejiet dabā!

Veiksmi un veselību!

Izgriez un atsūti!

Par LOB biedru var kļūt ikviens, aizpildot biedra anketu un samaksājot biedra naudu.

Atzīmējiet savu biedra kategoriju

pieaugušais 15,00 €

pensionārs 5,00 €

jauniešs līdz 21 gada vecumam 5,00 €

Saskaņā ar LOB statūtiem personām līdz 16 gadu vecumam, lai iestātos biedrībā, nepieciešama vecāku vai aizbildņa atļauja. Šo aili lūdzam aizpildīt jauniešu vecākiem vai aizbildņiem.

Paraksts / atsifrējums

Ģimenes biedri

ģimenes galva 15,00 €

katrs nākamais ģimenes loceklis 1,00 €

Paraksts

Datums

Lūdzu, aizpildiet šo anketu www.lob.lv un nosūtiet Latvijas Ornitoloģijas biedrībai, Skolas ielā 3, Rīgā, LV-1010

Kā saskaitīt vairāk ziemojošo ūdensputnu?

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

Starptautiskās ziemojošo ūdensputnu uzskaites (turpmāk – ziemojāju uzskaitē) pie mums notiek samērā tradicionāli – noteiktajās brīvdienās apmeklējot neaizsalstošas ūdenstilpes, kur koncentrējas ūdensputni un citi ar ūdeņiem saistīti putni (turpmāk abas grupas – ūdensputni) un veicot to vizuālo uzskaiti. Vēsturiski janvāra otrajās brīvdienās lielākā daļa mūsu ezeru, diķu un daļēji arī upju bija zem ledus, kas stipri ierobežoja iespējamās ūdensputnu uzturēšanās vietas. Savukārt pēdējā desmitgadē situācija ir mainījusies, jo faktiski ziemas aukstuma pirmajam vilnim, kad daudzi iekšējie ūdeņi pārklājas ar ledus kārtu, ir notikusi laika nobīde. Piemēram, 90. gados lielākā daļa iekšzemes ūdenstilpju Rīgā un tās apkārtnē

parasti aizsala decembra otrajā pusē, bet pēdējos gados stabila ledus kārtā izveidojas jau pēc ziemojāju uzskaites datumiem, t.i., janvāra vidū vai otrajā pusē, vai vispār neveidojas.

Pēc 2010./11. gada aukstās ziemas sekoja netipiski ilgs samērā silto ziemu periods, kā rezultātā ir samazinājusies ūdensputnu mirstība un pieaudzis ziemojāju skaits. Pēdējos gados iekšzemē uzskaitīts visai mainīgs ūdensputnu skaits, kas var atšķirties gandrīz piecas reizes (mainīgs faktors, kas atkarīgs gan no novērotāju un apsekojamās teritorijas/vietu skaita, gan arī no putnu skaita attiecīgajā ziemā): no 21 598 (2017) līdz 94 550 (2020) īpatņiem (Stīpniece, 2017, 2020). Siltajos laika apstākļos ūdensputni vairāk izklieņās pa neaizsalstošajiem ūdeņiem un lauksaimniecības zemēm. Šis

apstākļi ar esošajiem resursiem ziemojāju uzskaiti padara par daļēji izpildāmu uzdevumu, ņemot vērā salīdzinoši lielo ziemošanai piemērotu vietu skaitu Latvijā (>500 siltajās ziemās un upju posmi) un gandrīz nemainīgo skaitītāju skaitu (vidēji 150–170 cilvēki gadā).

Jāatgādina, ka ūdensputniem ziemas periods ir visbīstamākais, jo barības resursi ir ierobežoti un meteoroloģiskie apstākļi mēdz būt bargi; dabiskā atlase tad darbojas visefektīvāk, kā rezultātā vājākie īpatņi līdz pavasarim neiztur. Tāpēc ziemojošajiem putniem ir jābūt divtik uzmanīgiem, nedrīkst atklāt plēsējiem savu klātbūtni, dienā jāpaspēj uzņemt pietiekami daudz barības, lai naktī varētu sasildīties un izdzīvot. Turklāt, ilgstoši pastāvot negatīvajiem faktoriem, iespējas mainīt ziemošanas (barošanās, nakšņošanas) vietu ir nelielas,

bet spēka tālākam lidojumam var nepietikt. Visi šie faktori ziemas laikā veicina daudzu sugu uztraukuma uzvedības pieaugumu, vēlmi slēpties un turēties tālāk no cilvēkiem.

Šajā rakstā gribētu vērst uzmanību dažu ziemoņņu uzskaites metodikas punktu pamatojumam, kā arī vairāku ūdensputnu sugu un grupu konstatēšanas un uzskaites taktikai, kad skaitīšana ar standarta metodiku nedod pilnvērtīgu rezultātu. Protais, tas gan prasa vairāk laika, rūpīgāku uzskaites veidu un diennakts laika plānošanu, gan vajadzību pēc atskaņošanas tehnikas un pat netiešo liecību iegūšanas – pēdu meklēšanas.

Kā pareizi sagatavoties uzskaitē

LAIKA PLĀNOŠANA UN LAIKAPSTĀKĻI

Jāņem vērā, ka ūdensputni dienas gaišo laiku izmanto, galvenokārt lai barotos. Nakšņošanas un barošanās vietas var būt dažādas, un putni spiesti regulāri mērot kādu attālumu, meklējot jaunu vai lidojot uz zināmu barošanās vietu. No nakšņošanas vietām tie agri no rīta aizlido un vakarpusē atgriežas. Tāpēc ir svarīgi uzskaišu laiku saplānot tā, lai maksimāli daudz putnu uzskaitītu viņu koncentrēšanās punktos – nakšņošanas vai barošanās vietās.

Ja iespējams, būtu ieteicams novērtēt situāciju zināmajās vietās vēl pirms ziemoņņu uzskaites vai izskatīt Dabasdati.lv ievadītos novērojumus, lai ar aktuālo informāciju pievērstu uzmanību kādām sugām vai uz vietas novērtētu skaitu pēc iespējas tuvāk patiesajam. Arī meteoroloģiskie apstākļi ir svarīgs faktors, kas ir jāņem vērā maršruta plānošanā, jo stiprs vējš un ūdens līmenis var būtiski ietekmēt vairāku sugu barošanās un uzturēšanās vietas izvēli. Piemēram, kad Daugavā vai kādā citā lielajā upē ir augsts līmenis, daudzi ūdensputni (gulbji, peldpiles, gārņi) meklēs citas, seklas barošanās vietas.

DALĪJUMS PĒC VECUMA UN DZIMUMA

Ziemas laiks, kad ūdensputni sakoncentrēti ziemošanas vietās,

ir laba iespēja uzzināt populācijas struktūru – dalījumu pēc dzimuma un vecuma. Piemēram, gulbjiem pēc ķermeņa krāsas ir viegli atšķirt jaunos pirmā dzīves gada putnus no pieaugušajiem. Jauno putnu proporcija parāda jauno putnu īpatsvaru un iepriekšējās ligzdošanas sezonas sekmes. Piemēram, Dārziņu attekā jauno paugurknābja gulbju īpatsvars janvārī ir vidēji 23% (no 11 līdz 38%, 2002–2017) (Matrozis, 2019). Arī kaijām dalījums pēc vecuma palīdz precīzāk saskaitīt ziemoņņus.

Pilēm dzimumus viegli var atšķirt pēc raksturīgā tērpa, un tas ļauj iegūt datus par to proporciju. Ūdensputniem mazuļi dzimst līdzīgā dzimuma proporcijā, bet vēlāk, būtiski samazinoties kāda dzimuma īpatsvaram, arī populācija tiek pakļauta samazināšanās riskam. Mātītes tiek apdraudētas vairāk, īpaši perēšanas un mazuļu vadīšanas laikā, nekā tēviņi, kuri šajos procesos nepiedalās. Laikus uzzinot par šādas disproporcijas tendenci, var veikt darbības cēloņu izziņāšanai un aizsardzībai. Nelielā skaitā ziemoņņajām sugām informācija par novērotā īpatņa dzimumu var palīdzēt identificēt arī kopējo skaitu.

PALĪDZ ARĪ FOTOAPARĀTS AR TELEOBJEKTĪVU...

Ja ir pieejama optika ar teleobjektīvu, tad pārlidojoši pīļu (īpaši peldpīļu) bari ir jāfotografē, lai varētu precīzēt kopējo īpatņu skaitu un dzimumu sadalījumu. Tāpat bildēs gadās sameklēt līdzīgas sugas, kas netika pamanītas dabā. Skaitīšana pēc attēliem dod labākus skaita, kā arī dzimumu un

vecuma proporcijas datus nekā ātra novērtēšana dažu sekunžu laikā. Pēc pieredzes varu teikt, ka dažreiz rezultāti atšķiras pat divas reizes. Fotografēšana palīdz noteikt vai apstiprināt sugu, arī izceltajām¹ vistilbēm un mērkaziņām, arī dažām grūtāk nosakāmajām sugām fotogrāfija būs labs pamats novērojuma apstiprināšanai. Visai raksturīga uzvedība vistilbēm, mērkaziņām un slokām.

Dažu sugu konstatēšanas un skaitīšanas īpatnības

JĀSKAITA NAKŠŅOŠANAS VIETĀS

Pie mums ziemojošo abu sugu gārņu skaits ar gadiem palielinās, 2020. gada janvārī uzskaitīts 191 zivju gārnis un 110 baltie gārņi (Stipniece, 2020). Neapšaubāmi, tā ir vien daļa ziemoņņu, jo gārņus skaitīt ir samērā grūti, tā kā tie barojas grāvjos un citās grūti vai vispār nepieejamās vietās. Ja izdodas atrast **zivju un balto gārņu** nakšņošanas vietas, kas atrodas augstu kokos, tad labākais ir skaitīt vakarpusē, kad šie putni pulcējas šajās vietās, nevis pa vienam samērā plašā teritorijā. Par šādām vietām vēlams izziņāt iepriekš.

Par šo uzskaišu variantu iedomājos pēc kāda gadījuma. 2020. gada 18. janvārī, piebraucot pie neaizsargātajiem Upesciema zivju dīķiem un sarunājoties ar vietējo dīķu sargu, noskaidroju, ka pirms nedēļas viena dīķa malā un kokos viņš uzskaitījis

¹ Izcelšana – putna konstatēšana, to izceļot (izbiedējot) no zemes, novērotājam pieejot putnam tuvu (no dažiem metriem līdz 20–50 cm).

Baltie gārņi uz nakšņošanu pulcējas kokos, kur ir labi saskaitāmi pat krēslā.

Foto: Ruslans Matrozis

Daugavas lejtecē pie Rīgas HES ziemojošie jūras kraukļi pulcējas uz nakšņošanu kokos vai uz augstsprieguma līnijas staba Daugavā pie Salaspils.

ap 150 (!) baltos gārņus. Toreiz tas šķita neticami, bet nekādu alternatīvu paskaidrojumu es nevarēju iedomāties (gulbjus viņš labi pazīst). Turklāt todien šajos diļķos, blakus esošajās upītēs un grāvjos, kā arī lidojumā uzskaitījām vismaz 26 baltos gārņus. Domāju, ka reālais ziemo-tāju skaits tiešām varēja būt ap 150, jo gārņi uz barošanās vietām lido kilometriem tālu (uz Kīšezeru, abiem Baltezeriem u.c.), tāpēc barošanās vietās tiek saskaitīts tikai neliels reālo ziemo-tāju skaits.

Līdzīgi arī ar **jūras kraukļu** nakšņošanas vietām. Piemēram, Daugavā lejpus Rīgas HES šī suga masveidīgi pārzīmo tikai pēdējos gados, savukārt barošanās vietā 2018. gada 3. janvārī uzskaitīti 18, bet 2020. gada 11. janvārī – jau ap 90 īpatņiem. Vakarpusē uz nakšņošanu šie jūras kraukļi no Daugavas lejteces koncentrējas kokos Doles salā un/vai uz augstsprieguma līnijas staba, kas atrodas uz saliņas Daugavā pie Salaspils. Pilnīgi iespējams, ka uz turieni salido arī putni, kas barojas plašākā apkārtnē – arī augšpus Daugavas vai lejpus līdz Mangaļsalas piekrastei.

Jāpiebilst, ka reizi 10 gados (pēdējo reizi 2003. un 2013. gadā) jūras kraukļus skaita nakšņošanas vietās visā Eiropā, vienlaikus ar parasto janvāra vidus uzskaiti. 2003. gada uzskaites rezultāti publicēti (Bregnballe, 2008). Uzkrājot ziņas par jaunajām nakšņošanas vietām iekšzemē, varēsim labāk sagatavoties nākamajai

uzskaitē 2023. gadā. Turklāt, lai izvairītos no dubultas saskaitīšanas, būtu ļoti svarīgi piezīmēs fiksēt, ka uzskaitē notikusi nakšņošanas vietā.

BAILĪGAS SUGAS, KAS SLĒPJAS NO CILVĒKIEM

Mazos dūkurus un ūdensvistiņas vislabāk var konstatēt, vērojot no lielāka attāluma, jo, ieraugot cilvēku, šie putni cenšas aizpeldēt vai pat aizskriet uz tuvāko niedrāju un paslēpties. **Mazo dūkuru** konstatēšana upēs arī mēdz būt pēc nejaušības principa, jo, piemēram, Gaujā dažādos gados atsevišķi īpatņi novēroti pie Siguldas, pie Līgatnes pārceltnes un Valmieras robežās. Neapšaubāmi, siltajās ziemās Mēmelē, Mūsā un Lielupē pārzīmo daudz vairāk šo putnu, nekā tiek uzskaitīts. Regulārajā mazo dūkuru ziemošanas vietā – nekad neaizsalstošajā Dārziņu attekā –

Foto: Aleksejs Kuročkins

Mazo dūkuri tik tuvu var nofotografēt vienīgi no slēpņa. Sausā Daugava pie muzeja, 26.02.2019.

standarta uzskaišu laikā parasti tiek pamanīts 1 vai 2 īpatņi, bet, putnu fotogrāfiem sēžot slēpnī, vienā laikā izdodas saskaitīt vai atšķirt pēc attēliem 4–5 īpatņus (pēc knābja nokrāsas niansēm var atšķirt arī jaunus un pieaugušos putnus). Reizēm mazais dūkuri (droši vien pieaugušie putni) zibenīgi reaģē uz sugas dziesmas atskaņošanu, bet, ieraugot cilvēku, uzreiz ienirst un izpeld tikai niedrēs vai lielākā attālumā.

Arī lai pamanītu **ūdensvistiņu**, nepieciešama pacietība (ilgāku vērošanas laiku zināmajās šīs sugas ziemošanas vietās) un veiksmē, jo uz sugas dziesmas atskaņošanu tās neatsaucas.

JĀMEKLĒ PĒDAS UN JĀPROVOCĒ AR BALSS ATSKAŅOŠANU

Laiku pa laikam pie mums ziemas mēnešos konstatē **lielo dumpi**. Parasti tie ir gadījuma novērojumi, kad putns uz īsu laiku pamanīts lidojumā vai ieraudzīts stāvam, medijot ūdenī. Pamanījis cilvēku, dumpis lēni aiziet vai aizpeld uz tuvāko niedrāju un tur noslēpjas. Uzvedas klusi, uz dziesmas atskaņošanu nereaģē. Viens no konstatēšanas veidiem sniegotajā laikā – pēdas dubļos vai sniegā, kuras pēc nagu garuma var atšķirt no zivju gārņa (Voisin, 1991).

Savukārt **dumbrcālis** ziemas laikā mēdz palikt ziemot grupās un aktīvi komunicē cits ar citu. Samērā labi atsaucas uz balss provokāciju, kad ar diktofonu vai pat mobilo telefonu

skaļi atskaņo sugas dziesmu. Jābūt pacietīgam, jo reizēm tas atbild tikai pēc dažām minūtēm. Problēmu sagādā visu īpatņu skaitīšana labākajās vietās, piemēram, Dārziņu attekā. No foto slēpņa konstatēto īpatņu skaits, pievilinot ar balsi, vienmēr ir lielāks, nekā veicot uzskaites maršrutā gar niedrāju. Tāpēc atbilstošajos biotopos – niedrāju audzēs ar neaizsalstošu tekošu ūdeni – tomēr ieteicams izmantot provocēšanu. No 1999./2000. gada ziemas sezonas līdz mūsdienām kopskaitā (visos ziemas mēnešos) dumbrcālis konstatēts 28 vietās (pēc Putni.lv). Reizēm sniegā vai dubļos var sameklēt dumbrcāļu pēdas, kas atpazīstamas pēc izmēra un formas (Matrozis, Kuročkins, 2009).

Aktīvi uz sugas svilpieniem mēdz atsaukties arī **zivju dzenītis**.

JĀIZCEĻ MITRĀJOS

Visgrūtāk ir sameklēt ziemojošos bridējputņus – sloku, vistilbi un mērkaziņu. Līdz 20. gs. beigām šis sugas ziemas mēnešos novērotas visai neregulāri, bet kopš 21. gs. sākuma to skaits pieaudzis, un daļa ziemotāju spēj veiksmīgi pārziemot. Ziemošanai šie putni izvēlas neaizsalstošus avotājus, upītes, grāvjus, vecupes un līdzīgas vietas, kur ar savu maskēšanās tērpu ir visai grūti atrodami. Piemēram, **vistilbe** spēj noslēpties un pielaist cilvēku līdz metra attālumam, bet kāda varbūt paliek uz zemes nepamanīta, ja uzskaites

Foto: Edgars Smiļovs, Ruslans Matrozis, zīmējums: Aleksejs Kuročkins

Ziemojošs dumbrcālis Dārziņu attekā. Dumbrcāļa pēdas nospiedums (ap 5,5x5,5 cm) sniegā Sausajā Daugavā, 11.02.2007. un pēdas zīmējums.

veicējs paiet tai garām. Vien retākos gadījumos var novērot kāda plēšputna iztraucētu vistilbi lidojumā. Labos apstākļos šo putnu barošanās vietās dubļos var sameklēt arī pēdas un knābja atstātos caurumus zemē (Matrozis u.c., 2014).

Līdzīgās vietās ziemo arī **mērkaziņas**, kuras izceļot var noteikt pēc balss un raksturīgā lidojuma. Savukārt **slokas** ir jāmeklē meža grāvjos un kanālos ar sekliem un neaizsalstošiem krastiem. Ņemot vērā lielo potenciālo sloku barošanās vietu daudzumu, šo ziemotāju skaitu var vērtēt vien pēc gadījuma novērojumiem.

Kā saskaitīt kaijas sadzīves atkritumu poligonos?

Ņemot vērā, ka ziemotāju uzskaitē ir jāskaita arī kaijas, būtu vēlams apmeklēt visus Latvijas sadzīves atkritumu poligonus. Vērtējot pēc pēdējo trīs ziemu (2017./18.–2019./20.) uzskaites datiem, kopskaitā visās šajās izgāztuvēs gaišā dienas laikā uzturas līdz 15 000 **sudrabkaiju**, mazāk citas kaiju sugas: **kajaki** (daži desmiti; Getliņu atkritumu poligonā pie Rīgas, Janvāru atkritumu poligonā Talsu novadā un Pentuļu atkritumu poligonā Ventspils novadā), **melnsparņu kaijas** (daži desmiti;

Foto: Ruslans Matrozis

Dārziņu attekā ziemojošs lielais dumpis. Pēdu salīdzinājums – zivju gārnis (pa kreisi) un lielais dumpis (pa labi) (pēc Voisin, 1991). Baltā gārņa un zivju gārņa pēdas atšķirt nevar.

Foto: Ruslans Matrozis

Ja izdodas atrast dubļos vai sniegā raksturīgās pēdas un caurumiņus no knābja, tā ir laba pazīme vistilbes (pēdas garums 3,2x3,8 cm) vai mērkaziņas (4,0x4,6 cm) klātbūtnei.

Foto: Ruslans Matrozis

Sudrabkaijas atpūšas uz jumta poligonā "Janvāri" pie Talsiem, 07.01.2018.

Getliņos un Pentuļos), kā arī gadijuma novērojumi **Kaspijas kajai, lielajam ķirim un lielajai polārkajai**. Jāņem vērā arī fakts, ka dienas gaišajā posmā kaijas pārlido uz/ no izgāztuves vai atpūšas apkārtnē (laukā), tāpēc vienlaikus izgāztuvē uzturas tikai daļa ziemeļtāju.

Sudrabkaiju skaitu šajos poligonos ir iespējams saskaitīt visai aptuveni, īpaši vietās, kur šie putni uzturas tūkstošiem. Skaitīšanas meto-ka varētu būt pēc fotogrāfijām, ja izdodas iemūžināt baru lidojumā – sadalot baru daļās, precīzāk saskaitot vienu un ar ekstrapolācijas metodi novērtējot kopējo skaitu. Vai novērtējot koncentrāciju vizuāli, ar lielāku noapaļošanu (parasti tūkstošos). Lidojošu putnu skaitīšanu attēla var padarīt ērtāku, izmantojot tam pie-

mērotas datorprogrammas, kā vienu no tādām putnu uzskaiti projektu dalībnieki izmanto "ImageJ". Lidojošo kaiju uzskaites uz/no poligona var norādīt vietas, no kurienes putni atlido un kur nakšņo, bet nesniedz precīzu informāciju par kopējo ziemeļtāju skaitu. Nakšņošanai kaijas parasti izvēlas lielus plakanus jumtus, nereti jūras ostas teritorijās, kur tās uzskaitīt ir visai grūti. Piemēram, pēc lidojošo kaiju novērojumiem poligonā "Janvāri" (Talsu novads), daļa putnu atlido no Rojas apkārtnes, citi pārlido uz rietumu pusi.

Pateicības

Paldies par fotogrāfijām Aleksejam Kuročkinam un Edgaram Smislovam, kā arī Antrai Stīpniecei par raksta izskatīšanu un vērtīgajiem papildinājumiem.

Literatūra

Bregnballe T. 2008. Cormorants in the western Palearctic: Distribution and numbers on a wider European scale. Lelystad, Holland: Wetlands International: 1-4.

Matrozis R. 2019. A 30-year (1988-2017) study of Mute Swans *Cygnus olor* in Riga, Latvia. *Wildfowl*. Special Issue 5: 164-177.

Matrozis R., Kuročkins A. 2009. Dumbrcāļu *Rallus aquaticus* ziemošana Rīgā un Rīgas rajonā 2008./09. ziemā. *Putni dabā*, pielikums 3: 34-36.

Matrozis R., Smislovs V., Smislovs E. 2014. Neparasti liels vistilbju skaits Randu niedrājā 2013. gada oktobrī. *Putni dabā* 2014/3: 16-20.

Stīpniece A. 2017. Ziemeļtāju ūdensputnu uzskaites sauszemē. Atskaite. Rīga, LOB, 18 lpp.

Stīpniece A. 2020. Ziemeļtāju ūdensputnu uzskaites sauszemē. Gala atskaite par 2020. gadu. LOB, 45 lpp.

Voisin C. 1991. The herons of Europe. London, & A D Poyser, 364 p.

Summary

How to count more wintering waterfowl? /Ruslans Matrozis/

Due to warm winters during the past ten years at least in Latvia, the number and territorial occurrence of wintering waterfowl has significantly increased. During the International Midwinter Waterfowl Count, which is held in the middle of January, a varying number of waterfowl has been counted inland, with a variation from 21,598 (2017) individuals to almost five times more – 94,550 (2020). It is becoming more difficult to survey the entire territory with many non-freezing waterbodies (>500 and many rivers) and count all waterbirds with the existing human resources (around 150-170 participants). This article describes recommendations for successfully counting several groups of birds for which standard counts give an incomplete result. The Grey Heron, Great Egret, and Great Cormorant need to be counted in their resting places, where they concentrate for the night, but the Little Grebe and Common Moorhen should be observed from a distance, because they will hide when a counter moves close to them. The Water Rail reacts actively to recordings of its song from the reeds, and the presence of wintering waders (Jack Snipe and Common Snipe) and the Eurasian Bittern can sometimes be found by their traces in the mud or snow at their feeding habitats. Gull surveys should be carried out in almost all municipal rubbish dumps in Latvia, where up to 15,000 individuals, mainly Herring Gulls, regularly feed.

1. TABULA. Latvijas sadzīves atkritumu poligonos uzskaitīto kaiju skaits 2018.–2020. gada janvārī (pēc Dabasdati.lv, novērotāji: A. Kuročkins, V. Smislovs, E. Smislovs, G. Grandāns un A. Klepers).

TABLE 1. Maximal number of gulls counted in Latvian rubbish dumps in January 2018-2020.

Nosaukums	Novads	Platība (ha)	Uzskaitīto skaits (janvāris, 2018–2020)
Getliņi	Stopiņu	27,4	līdz 7000 sudrabkaiju, 5 melnspārnu kaijas, 1 lielais ķiris, 1 Kaspijas kaija
Ķivītes	Grobiņas	5,6	3000 sudrabkaiju
Grantiņi	Bauskas	4	2000–2500 sudrabkaiju
Janvāri	Talsu	6,2	1000 sudrabkaiju, 4 kajaki
Pentuļi	Ventspils	4,5	800 sudrabkaiju, 10 kajaki, 1 melnspārnu kaija
Daibe	Pārgaujas	3,4	700 sudrabkaiju
Brakšči	Jelgavas	4	300 sudrabkaiju
Ciniši	Daugavpils	5,9	250 sudrabkaiju
Dzija vāda	Krustpils	6,4	nav informācijas
Križevniki	Rēzeknes	5,6	nav informācijas
Kaudzītes	Gulbenes	5,6	nav informācijas
Kopskaitā: ap 15000 sudrabkaiju, 14 kajaki, 6 melnspārnu kaijas, pa kādam lielajam ķirim un Kaspijas kajai			

Foto: Agris Krusts / calidris.lv

Ziemojošo ūdensputnu uzskaitē 2020

ANTRA STĪPNIECE,
antra@lob.lv

Ziemojošo ūdensputnu uzskaites ir starptautisks sabiedriskā monitoringa projekts, ko koordinē organizācija *Wetlands International* un kopš 2016. gada kā Latvijas bioloģiskās daudzveidības monitoringa programmas sastāvdaļu finansē Dabas aizsardzības pārvalde. 2020. gada janvārī Latvijā uzskaites notika 54. reizi.

Lai mazinātu iespēju saskaitīt putnus divreiz, uzskaitē tiek izvēlēta mēneša vidum tuvākā nedēļas nogale, tātad 2020. gadā tas iznāca 11.–12. janvāris. Speciāli apmeklētas un pārbaudītas tiek iepriekšējos gados atklātās ūdensputnu ziemošanas vietas iespējami tajās pašās robežās, lai novērtētu skaita izmaiņas. Visi Dabasdati.lv ievadītie novērojumi veido sugu izplatības kartes. Viss kā katru gadu.

Un tomēr ne. Viena atšķirība ierastajā uzskaites plūzumā bija plānota. Projekts ir “ūdensputnu” uzskaitē, un vairākums novērojumu notiek dažādās ūdenstilpēs. Tā kā ziemeļu un mazie gulbji bieži ūdenstilpes izmanto tikai nakšņošanai, bet dienu pavada, barojoties lauksaimniecības zemēs, reizi piecos gados notiek paplašināta uzskaitē, kas aptver arī barošanās biotopus ārpus ūdenstilpēm.

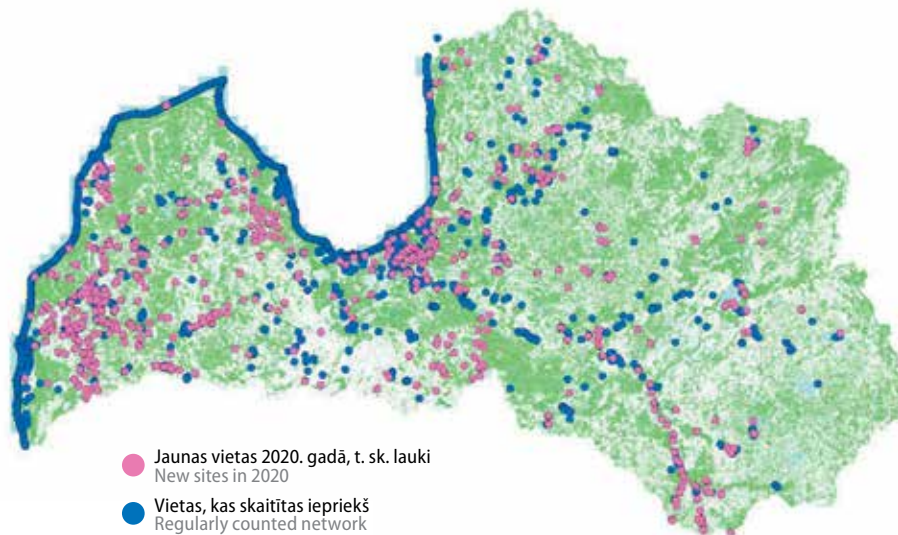
2020. gada janvārī vienlaikus ar parasto uzskaiti tika pārbaudītas arī lauksaimniecības platības, galvenokārt Kurzemē un Zemgalē.

Savu zīmogu uzlika pati daba. Janvāra vidējā gaisa temperatūra Latvijā bija +3,1°C, kas ir 6,3°C virs mēneša normas. 2020. gada janvāris kļuvis par siltāko janvāri novērojumu vēsturē (Meteo.lv). Bija skaidrs, ka ar gulbju uzskaiti nebūs kā iepriekšējās reizes: “Viss apsnidzis, zālējumi aizlidojuši, atlikušajos lāseņos N gulbji!” Engures, Kaņiera, Liepājas un Papes ezerā uzskaites notika no laivas.

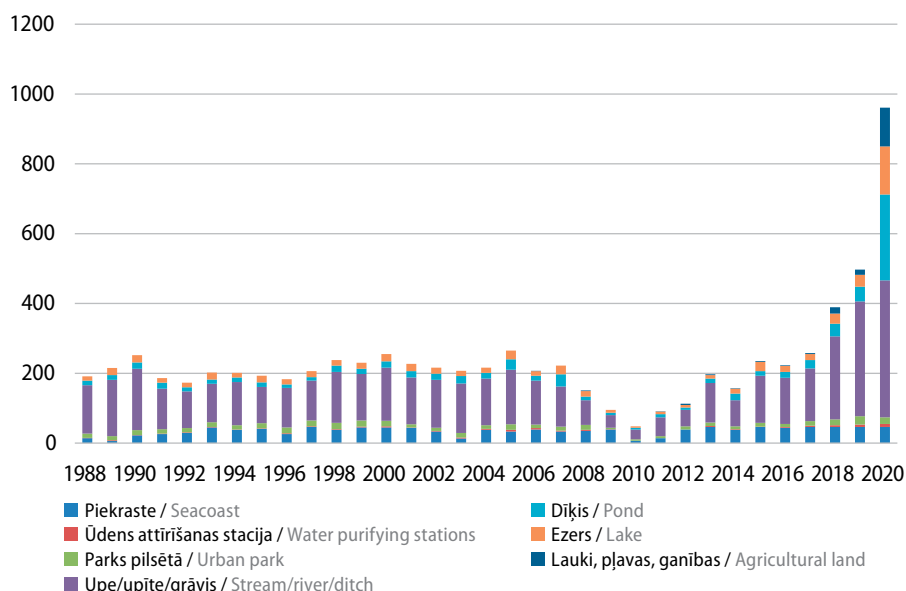
Pateicoties 169 dalībnieku pūlēm, laikā no 4. līdz 26. janvārim pārbaudītas 965 iespējamās ūdensputnu ziemošanas vietas (1. un 2. attēls). Centrālajos datumos – 11.–12. janvārī – veikti 42% vietu apmeklējumi. 558 vietas apmeklētas pirmo reizi.

Pavisam tika saskaitīti 94 550 putni no 50 sugām – 43 662 jūras piekrastē un 50 888 iekšzemes vietās (1. tabula, 3. un 4. attēls). Visām sugām ar izplatības kartēm un novērojumu vēsturi iespējams iepazīties projekta atskaitē (Stipniece, 2020).

Virkle sugu piekrastē un iekšzemē ziemo reti vai ir grūti pamanāmas: mazais dūkuris – 6 putni; lielie dumpji Ķīšezerā 9. janvārī un Kaņierī 25. janvārī (Kaņierī putns

1. ATTĒLS. Ziemujošo ūdensputnu uzturēšanās vietu apsekotība 2020. gada janvārī.
FIGURE 1. Wintering waterfowl sites surveyed in January 2020.

2. ATTĒLS. 1988.–2020. gadā dažādos biotopos ziņoto vietu skaits.
FIGURE 2. IWC sites counted in Latvia in 1988-2020 and their habitats.

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

Lielais ķīris *Chroicocephalus ridibundus* ziemas terpā.

Foto: Agris Krusts / calidris.lv

Uzskaites periodā konstatēti divi lielie dumpji *Botaurus stellaris*.

1. TABULA. 2020. gada janvārī Latvijā saskaitītie ūdeņu putni.

TABLE 1. Results of waterfowl count in Latvia in January 2020.

1 - species, 2 - birds in total, 3 - birds at coastal sites, 4 - birds at inland sites, 5 - birds counted at new sites, 6 - % of total at regularly counted sites 7 - number of coastal sites with the species present, 8 - number of inland sites with the species present

Suga	Pavisam saskaitīti	Jūrā	Iekšzemē vecajās vietās	Iekšzemē jaunās vietās	% vecajās vietās	Vietas jūrā	Vietas iekšzemē
1	2	3	4	5	6	7	8
Melnkakla gārgale <i>Gavia arctica</i>	89	86	0	3	96,6	17	1
Brūnkakla gārgale <i>Gavia stellata</i>	487	487	0		100	20	-
Nenoteiktas gārgales <i>Gavia spp.</i>	567	567	0		100	13	-
Ragainais dūkuris <i>Podiceps auritus</i>	1	1	0		100	1	-
Pelēkvaigu dūkuris <i>Podiceps grisegena</i>	1	1	0		100	1	-
Cekuldūkuris <i>Podiceps cristatus</i>	2550	2545	4	1	100	32	4
Mazais dūkuris <i>Tachybaptus ruficollis</i>	6		6		100	-	4
Jūraskraklis <i>Phalacrocorax carbo</i>	6533	6105	376	52	99,2	23	32
Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	191	39	95	57	69,7	2	67
Dumpis <i>Botaurus stellaris</i>	1		1		100	-	1
Baltais gārnis <i>Ardea alba</i>	110		71	39	59,4	-	26
Baltais stārķis <i>Ciconia ciconia</i>	1		0	1	0	-	1
Mandarīnpile <i>Aix galericulata</i>	1		1		100	-	1
Kriklis <i>Anas crecca</i>	31		25	6	80,6	-	13
Baltvēderis <i>Mareca penelope</i>	23		16	7	69,6	-	12
Meža pile <i>Anas platyrhynchos</i>	21 690	136	15 887	5667	73,8	14	352
Pelēkā pile <i>Mareca strepera</i>	9		5	4	55,6	-	8
Brūnkaklis <i>Aythya ferina</i>	27		21	6	77,8	-	7
Cekulpile <i>Aythya fuligula</i>	1711	29	1506	176	89,7	3	20
Ķerra <i>Aythya marila</i>	87	7	50	30	65,5	5	6
Nenoteiktas <i>Aythya</i> nirpiles <i>Aythya spp.</i>	51	51	0		100	2	-
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	6610	1412	3937	1261	80,9	41	149
Kākaulis <i>Clangula hyemalis</i>	13 786	13 740	46		100	40	4
Tumšā pile <i>Melanitta fusca</i>	3328	3322	2	4	99,9	29	3
Melnā pile <i>Melanitta nigra</i>	2325	2325	0		100	29	-
Nenoteiktas tumšpiles <i>Melanitta spp.</i>	1789	1789	0		100	15	-
Mazā gaura <i>Mergellus albellus</i>	47	6	31	10	78,7	4	14
Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	5526	1662	1950	1914	65,4	43	157
Garknābja gaura <i>Mergus serrator</i>	327	327	0		100	10	-
Nenoteiktas pīles <i>Anatinae spp.</i>	1155	1154	1		100	3	1
Baltpiers zoss <i>Anser albifrons</i>	12		5	7	41,7	-	5
Meža zoss <i>Anser anser</i>	67	3	5	59	11,9	3	8
Sējas zoss <i>Anser fabalis</i>	78	2	65	11	85,9	1	4
Kanādas zoss <i>Branta canadensis</i>	11		11		100	-	2
Baltvaigu zoss <i>Branta leucopsis</i>	7		0	7	0	-	1
Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>	1401	13	177	1211	13,6	3	130
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	7178	188	5365	1625	77,3	20	215
Nenoteikti gulbji <i>Cygnus spp.</i>	26	8	3	15	42,3	1	2
Dzērve <i>Grus grus</i>	6		0	6	0	-	1
Laucis <i>Fulica atra</i>	1555	71	1222	262	83,2	1	16
Ūdensvistiņa <i>Gallinula chloropus</i>	2		2		100	-	2
Dumbrčālis <i>Rallus aquaticus</i>	5		5		100	-	2
Vistilbe <i>Lymnocyptes minimus</i>	1		0	1	0	-	1
Sloka <i>Scolopax rusticola</i>	2		0	2	0	-	2
Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>	9675	4473	3837	1365	85,9	46	91
Kaspijas kaija <i>Larus cachinnans</i>	1		0	1	0	-	1
Kajaks <i>Larus canus</i>	1961	957	674	330	83,2	35	37
Reņģu kaija <i>Larus fuscus</i>	1	1	0		100	1	-
Melnspārnu kaija <i>Larus marinus</i>	288	238	50		100	26	10
Mazais ķīris <i>Hydrocoloeus minutus</i>	3	3	0		100	3	-
Lielais ķīris <i>Chroicocephalus ridibundus</i>	624	450	163	11	98,2	21	16
Nenoteiktas kaijas <i>Larus spp.</i>	2371	1421	950		100	17	3
Nenoteikts alks	2	2	0		100	1	-
Lielais alks <i>Alca torda</i>	32	32	0		100	3	-
Zivju dzenītis <i>Alcedo atthis</i>	42	1	26	15	64,3	1	36
Ūdensstrazds <i>Cinclus cinclus</i>	21		10	11	47,6	-	18
Jūrasērglis <i>Haliaeetus albicilla</i>	118	8	45	65	44,9	6	74
Putnu nav						-	222
Kopā	94 550	43 662	36 646	14 242		46	965

jau dziedāja); Dārziņos – 1 un Doles zivju diķos – 4 dumbrcāļi, pa vienai ūdensvistiņai Dārziņos un Sarkan- daugavā Rīgā, Rencēnu pagastā – 6 pelēkās dzērves; Skultes apkārtnē grāvī – 1 vistilbe; pa slokai Kleistos Rīgā un Ādažu poligonā, baltais stārķis pie Ventspils, vientuļa man- darīnpile Kuldīgā starp meža pilēm, vientuļa Kaspijas kaija atkritumu izgāztuvē Bauskas novadā, 1 reņ- ģu kaija un krastam pietuvojušies 32 lielie alki Irbes šaurumā Staldzenē un 3 mazie ķīri (Staldzene, Pitrags, Vecāķi)... Šīs sugas varbūt kādam palīdz piedalīties uzskaitēs (janvāra lielais “ķeksis”!). Mēs šos novēroju- mus varam krāt un gaidīt, līdz suga kļūs parastāka (baltajam gārnim sakrājām, pelēkā pile vēl gaida), vai meklēt citas metodes to skaita no- teikšanai, piemēram, alki un mazie ķīri jāmeklē selgā.

Pietiekami daudzskaitlīgām sugām no datiem atkārtoti apmeklētās vietās bija iespējams iegūt skaita izmaiņu novērtējumu (2. tabula). Indeksi aprēķināti programmā TRIM (van Strien *et al.*, 2004), izmanto- jot datu sagatavošanas programmu BirdSTATs.

Foto: Ivars Denisovs

Kriklis *Anas crecca* Sarkandaugavā Rīgā.

Foto: Ivars Denisovs

Ūdensputni Vecmīlgrāvī.

Vairākumam sugu redzams skaita pieaugums. Tādas tabulas ir katrā valstī, un, tikai saliekot tās visas kopā, iespējams tuvojies vienam no uzskaites mērķiem – noskaidrot populāciju lielumu un stāvokli (Wetlands International, 2020)

2020. gada dati vēl ir ceļā uz apvienošanu, bet šis gads neatnāca kā lietus no skaidrām debesīm. Jau pirms desmit gadiem Aleksi Lehikoinens pamanīja, ka gaigalām, cekulpīlēm un lielajām gaurām dienvidu zemēs ziemotāju skaits sarūk, bet Somijā un Zviedrijā tās piedzīvo strauju pieaugumu (Lehikoinen *et al.*, 2013). Drīz arī mazajai gaurai (Pavon-Jordan, 2015) un citām pīļu sugām (Pavon-Jordan *et al.*, 2019) atklājās līdzīga aina – galveno ziemošanas vietu pārbīdīšanās ziemeļaustrumu virzienā, ko savukārt izraisījusi vidējās temperatūras paaugstināšanās ziemas sākumā. Mazie gulbji ziemo 350 km uz austrumiem no 70. gadu vietām (Nuijten *et al.*, 2020). Arvien vairāk meža zosu paliek ziemot Zviedrijā, kur agrāk to neļāva sals (Ramo *et al.*, 2015). Daļa tabulā minētā pieauguma, vistīkāk, ir reālā pieauguma atspulgs (ziemeļu un paugurknābja gulbis, jūrasrāuklis, baltais gārnis).

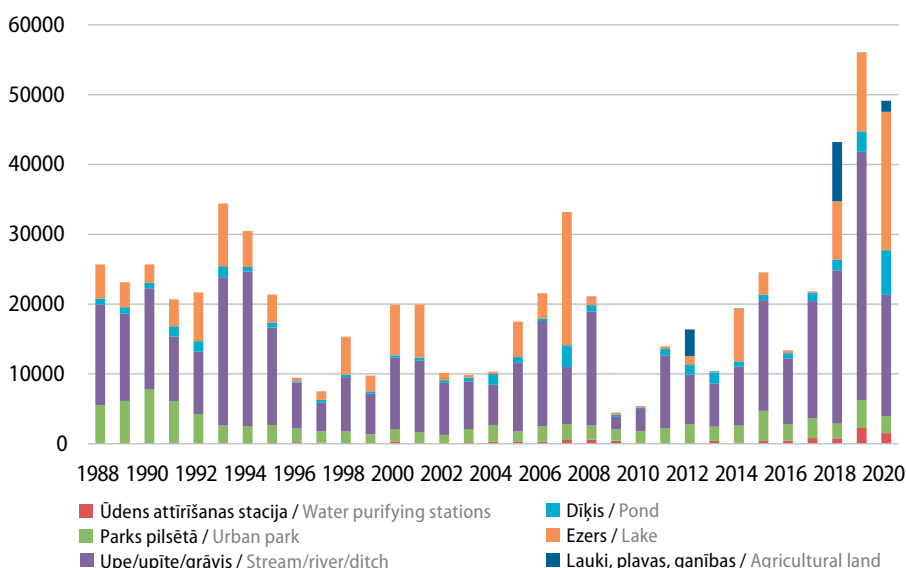
Klimata svārstību ietekmē ūdensputni rudens migrāciju sāk vēlāk (Lehikoinen, Jaatinen, 2011). Vai tā bija rudens vai pavasara aina, ko savā uzskaitē ieraudzījām? Ķerras un kākauļi iekšzemes ezeros liek domāt par rudeni. Bet kādas Kurzemē novērotas ziemeļu gulbju ģimenes kakla gredzeni stāstījuši, ka 17. janvārī, nedēļu pēc centrālajiem datumiem, tā jau atgriežas no Vācijas ceļojuma (Apollo.lv). Zosu migrācija uzskaites centrālajos datumos vēl nebija sākusies. Pēc Latvijasputni.lv datiem, meža un baltpieres zosis lielākā skaitā novērotas, sākot no 20. janvāra. Katrā ziņā pieturēšanās centrālajiem datumiem iegūst arvien lielāku nozīmi, lai daļu putnu nesaskaitītu divreiz.

Vidēji 15% novēroto putnu uzturējās jaunās, agrāk neregistrētās vietās. Meža pīlei tādi bija 23,6%,

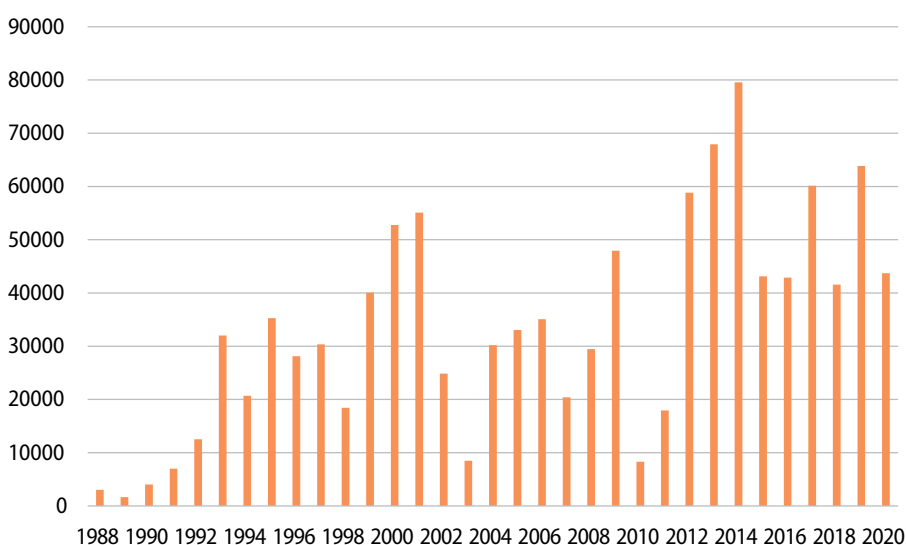
Foto: Valdis Mierīns

Lauči *Fulica atra* Alūksnes ezerā 2020. gada februārī.

3. ATTĒLS. Iekšzemes vietās dažādos biotopos novēroto putnu skaits.

FIGURE 3. Bird count recorded at inland sites.

4. ATTĒLS. Jūras piekrastē novēroto putnu skaits.

FIGURE 4. Bird count recorded on sea coast.

Foto: Ģirts Strazdiņš

Ziemeļu gulbju *Cygnus cygnus* ģimene Daugavā pie Ciemupes. Gulbis ar zilu kakla gredzenu 1E17 gredzenots 05.08.2009. kā mazulis netālu no Blomes.

2. TABULA. Parastāko sugu ziemojošo populāciju izmaiņu tendences.

TABLE 2. Population trends of common wintering species.

* p<0,05; ** p<0,01

1 - species, 2 - population changes in 1991-2020, 3 - population changes in 2009-2020, 4 - population changes in 2016-2020

Suga	Izmaiņu raksturs 1991–2020	Izmaiņu raksturs 2009–2020	Izmaiņu raksturs 2016–2020
1	2	3	4
Gārgales <i>Gavia spp.</i>	Stabila	Neskaidrs	Neskaidrs
Cekuldūkuris <i>Podiceps cristatus</i>	Neskaidrs	Neskaidrs	Straujš pieaugums**
Jūrasrakuklis <i>Phalacrocorax carbo</i>	Straujš pieaugums*	Straujš pieaugums**	Straujš pieaugums**
Baltais gārnis <i>Ardea alba</i>		2011–2020 straujš pieaugums*	Straujš pieaugums*
Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	Straujš pieaugums**	Straujš pieaugums**	Straujš pieaugums**
Lielā gaura <i>Mergus merganser</i>	Mērens pieaugums**	Mērens kritums*	Straujš kritums**
Garknābja gaura <i>Mergus serrator</i>	Stabila	Neskaidrs	Neskaidrs
Mazā gaura <i>Mergellus albellus</i>	Mērens pieaugums**	Neskaidrs	Straujš kritums**
Paugurknābja gulbis <i>Cygnus olor</i>	Mērens pieaugums**	Straujš pieaugums**	Straujš pieaugums**
Ziemeļu gulbis <i>Cygnus cygnus</i>	Mērens pieaugums*	Neskaidrs	Neskaidrs
Baltvēderis <i>Mareca penelope</i>	Neskaidrs	Neskaidrs	Straujš pieaugums*
Laucis <i>Fulica atra</i>	Mērens pieaugums**	Neskaidrs	Straujš pieaugums*
Kriklis <i>Anas crecca</i>	Mērens pieaugums*	Mērens pieaugums*	Mērens pieaugums*
Meža pīle <i>Anas platyrhynchos</i>	Mērens pieaugums**	Mērens pieaugums**	Mērens pieaugums*
Cekulpīle <i>Aythya fuligula</i>	Mērens pieaugums**	Neskaidrs	Neskaidrs
Kākaulis <i>Clangula hyemalis</i>	Mērens pieaugums**	Neskaidrs	Neskaidrs
Tumšā pīle <i>Melanitta fusca</i>	Straujš pieaugums**	Mērens pieaugums**	Straujš pieaugums**
Melnā pīle <i>Melanitta nigra</i>	Mērens pieaugums*	Neskaidrs	Straujš pieaugums**
Gaigala <i>Bucephala clangula</i>	Mērens pieaugums**	Mērens kritums*	Straujš kritums**
Lielais ķiris <i>Chroicocephalus ridibundus</i>	Straujš pieaugums*	Straujš pieaugums*	Straujš pieaugums**
Kajaks <i>Larus canus</i>	Neskaidrs	Mērens pieaugums*	Straujš pieaugums**
Sudrabkaija <i>Larus argentatus</i>	Mērens pieaugums**	Stabila	Neskaidrs
Melnspārnu kaija <i>Larus marinus</i>	Neskaidrs	Mērens kritums*	Mērens pieaugums*

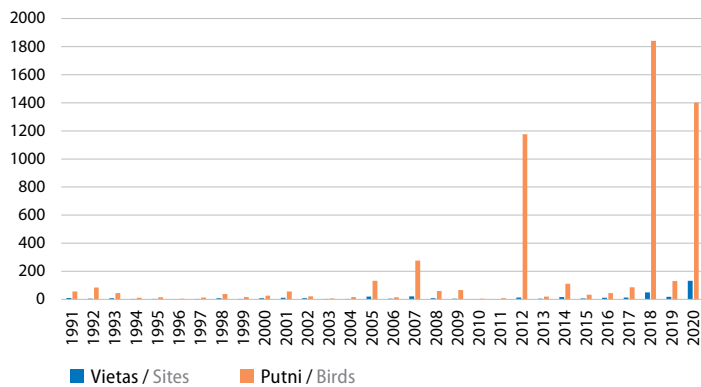
■ Neskaidrs / Uncertain
 ■ Mērens kritums / Moderate decline
 ■ Mērens pieaugums / Moderate increase
■ Stabila / Stable
■ Straujš kritums / Steep decline
■ Straujš pieaugums / Steep increase

paugurknābja gulbim 22,7%, ķerrai pat 34,5%. Iekšzemes novērojumu vietu tīkls veidojies, uzkrājot ziņas par neaizsalstošām vietām. Brīdis, kad nekas vairs nav aizsalis, ir pārbaudījums vietu tīklam un to robežām. Ziemeļu gulbis ir piemērs, kā bez speciālās uzskaites sugas klātbūtne būtu palikusi nenovērtēta (5. un 6. attēls). Ja siltās ziemas turpināsies, vietu tīkls jāatjauno, tajā iekļaujot visus lielākos ezerus.

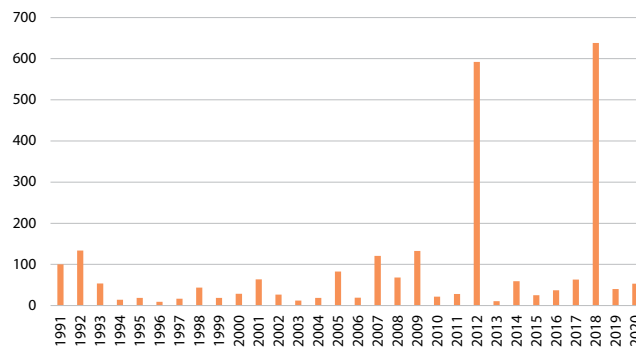
Pateicības

Ziemojošo ūdensputnu uzskaitē datus sniedza 169 novērotāji, bez kuru ieguldījuma nebūtu tapis šis ziņojums:

Aija Alksne, Arnis Arnicāns, Andris Avotiņš jun., Alvis Āboliņš, Valdis Ādamsons, Aleksandra B., Margarita Baltā, Ģirts Baranovskis, Emīls Bents, Mārtiņš Bērzkalns, Jānis Bētiņš, Silvija Biļdjuga, Laima Birziņa, Santa Bizuna, Dmitrijs Boiko, Jānis Bormeisters, Ivars Brediks, Māra Brigmane, Agnis Bušs, Jānis Čeksters, Pēteris Daknis, Andris Dekants, Igors Deņisovs, Ivo Dinsbergs, Liene Dreiškina, Edgars Dzenis, Toms Endziņš, Arnis Eriņš, Andris Erts, Valda Ērmane, Valters Farnasts, Aldis Freibergs, Viesturs Freimanis, Kaspars Funts, Agnese Gaile, Ilona Gaile, Elīna Gaveiko, Jānis Gorobečs, Gaidis Grandāns, Dainis Grietēns, Inese Grīnberga, Margita Grīnberga, Ieva Grīnerte, Didzis Grundulis, Elīna Gulbe, Edijs Haberkorns, Dana Heiberģa, Santa Ieviņa, Vitālijs Ignatjevs, Tatjana Ignatoviča, Žanis Isajevs, Viktors Ivanovs, Imants Jakovļevs, Māra Janaus, Jānis Jansons, Māris Jaunzemis, Valts Jaunzemis, Andrejs Jesko, Vita Jurāne, Oskars Jurševskis, Aigars Kalvāns, Mārtiņš Kalniņš, Juris Kambars, Anhelita Kamenska, Elvijs Kantāns, Māra Kazubierne, Oskars Keišs, Mareks Kilups, Andris Klepers, Gunita Kolle, Ēva Krēsla, Zigurds Krievāns, Dainis Krīģens, Rūdolfs Kroičs, Ilze Kukāre, Normunds Kukārs, Kristers Kurmis, Aleksejs Kuročkins, Viesturs Ņerus, Inta Ņimele, Jānis Ņuze, Sandis Laime, Kārlis Lapiņš, Artūrs Laubergs, Edgars Laucis, Ieva Lazda,

5. ATTĒLS. Ziņotais ziemeļu gulbju kopskaits 1988.–2020. gadā.
FIGURE 5. Total count of Whooper Swans.

6. ATTĒLS. Ziemeļu gulbja skaita izmaiņu indekss 1988.–2020. gadā.
FIGURE 6. Changes in Whooper Swan count index.

Ilze Lāce, Rolands Lebus, Edgars Lediņš, Ieva Leite, Andrejs Lezdiņš, Krišjānis Libauers, Atis Lielbārdis, Māris Lukstiņš, Uldis Ļoļāns, Sintija Martinsone, Ruslans Matrozis, Ieva Mārdega, Aivars Meinards, Māra Meistere, Valdis Mieriņš, Kārlis Millers, Oļegs Miziņenko, Tatjana Miziņenko, Daiga Moroza, Iriša Mukāne, Dāvis Ozoliņš, Gunārs Pētersons, Mārtiņš Platacis, Ainis Platais, Sandra Platniece, Ance Priedniece, Ilze Priedniece, Sandris Rabkevičs, Ieva Ramane, Jānis Reihmanis, Ritvars Rekmanis, Inguna Riževa, Guna Roze, Maija Rozenfelde, Inese Ruka, Anta Saleniece, Ilze Sauša, Ieva Segliņa, Vija Sileviča, Jurijs Siliņēvičs, Kārlis Sīlis, Raimonds Šimanis, Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs, Inta Soma, Andris Soms, Voldemārs Spuņģis, Antra Stīpniece, Andris Stīpnieks, Lauma Strazdiņa, Ģirts Strazdiņš, Artis Strods, Miks Stūrītis, Jānis Suveizda, Marina Šļina, Visvaldis Šteinbergs, Laura Taube, Mārcis Tīrums, Jānis Ukass, Dāvis Ūlands, Mārtiņš V., Ieva Vanaga, Māra Vanaga, Dagnis Vasiļevskis, Pauls Vasks, Juris Vīgulis, Viesturs Vīgants, Gatis Vilbrants, Kristaps Vilks, Viesturs Vintulis, Kristīne Vītoliņa, Vladimirs Vladimirovs, Imants Z., Elza Zacmane, Arnis Zacmanis, Edīte Začeste, Anita Zakse, Miķelis Zalāns, Normunds Zeidaks, Ģirts Zembergs, Inese Zepa, Anita Ziemele, Mārtiņš Zilgalvis.

Paldies arī Rīgas, Liepājas un Ogres ūdens attīrīšanas stacijas darbiniekiem par atbalstu un sadarbību.

SLUDINĀJUMS

Ziemojošo ūdensputnu uzskaites centrālie datumi 2021. gadā ir
16.–17. JANVĀRIS. Sekojiet ziņām Dabasdati.lv!

Literatūra

- Lehikoinen A., Jaatinen K. 2011. Delayed autumn migration in Northern European waterfowl. *Journal of Ornithology*. 153. 10.1007/s10336-011-0777-z.
- Lehikoinen A. et al. 2013. Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. *Global Change Biology* 19 (7): 2071–2081.
- Nuijten R.M.J., Wood K.A., Haitjema T., Rees E.C., Nolet B.A. 2020. Concurrent shifts in wintering distribution and phenology in migratory swans: individual and generational effects. *Global Change Biology* 26 (8):4263–4275, <https://doi.org/10.1111/gcb.15151>
- Pavón-Jordán D. et al. 2015. Climate-driven changes in winter abundance of a migratory waterbird in relation to EU protected areas. *Diversity and Distributions* 21 (5): 571–582.
- Pavón-Jordán D., Clausen P., Dagys M. et al. 2019. Habitat- and species-mediated short- and long-term distributional changes in waterbird abundance linked to variation in European winter weather. *Diversity and Distributions* 25: 225–239. <https://doi.org/10.1111/ddi.12855>
- Ramo C., Amat J.A., Nilsson L., Schricke V., Rodríguez-Alonso M., Gómez-Crespo E. et al. 2015. Latitudinal-Related Variation in Wintering Population Trends of Greylag Geese (*Anser Anser*) along the Atlantic Flyway: A Response to Climate Change? *PLoS ONE* 10(10): e0140181. doi:10.1371/journal.pone.0140181
- Stīpniece A. 2020. Ziemojošo ūdensputnu uzskaites sauszemē. Gala atskaite par 2020. gadu. LOB, 45 lpp. https://www.daba.gov.lv/upload/File/DOC_MON/MON_ATSK_20_ziemojoso_udensputnu_uzskaite.pdf
- van Strien A., Pannekoek J., Hagemeyer W., Verstrael T., 2004. A Loglinear Poisson Regression Method To Analyse Bird Monitoring Data. *Bird Census News* 13: 33– 39. <https://www.apollo.lv/6879092/latvija-atgriezas-ziemelu-gulbji-no-ziemosanas>
<http://www.latvijasputki.lv/en/news/spring-migrants-2020.html>
<https://www.meteo.lv/lapas/laika-apstakli/klimatiska-informacija/laika-apstaklu-raksturojums/2020/janvaris-2020/janvaris-2020-meteo?id=2470&mid=1230>
- Wetlands International (2020). “*Waterbird Population Estimates*”. Retrieved from wpe.wetlands.org on Friday 20 Nov 2020

Summary

International mid-winter waterfowl counts in Latvia in 2020 /Antra Stīpniece/

In 2020 the IWC coincided with extended counts of yellow-billed swans. January 2020 was the warmest ever recorded. In total 94550 birds of 50 species were registered, 14242 of them outside the usual site network. Most species show an increasing trend, except Goldeneye and Goosander which have a moderate decline during the last 12 years and a strong decline during the last 5 years, supposed due to dispersal. The need for a sitelist update due to milder winters is discussed in the article.

Dabas aizsardzības
pārvalde

Ziemojošo putnu atlants: aicinājums piedalīties un pirmie rezultāti

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Par to, ka līdz ar trešo Latvijas ligzdojošo putnu atlantu esam uzsākuši novērojumu vākšanu arī Latvijas ziemojošo putnu atlantam, ziņojām jau pērn “LOB Jaunumos” un portālā Dabasdati.lv, taču, jaunai ziemai sākoties, vēlos atgādināt par šo darbu un dot iespēju mazliet ieskatīties pirmajos rezultātos no pagājušās ziemas.

Ļoti vienkāršoti raksturojot putnu populāciju dinamiku, varētu teikt tā, ka vasarā putni vairojas, bet ziemā iet bojā. To, vai populācija augs, būs stabila vai samazināsies, nosaka līdzsvars starp šiem procesiem – vai vasarā putni spēs atgūt ziemā ciestos zaudējumus. Tātad, lai gan LOB darbā galveno uzsvaru esam likuši uz to, kā putniem klājas ligzdošanas laikā, zināšanas par to, kas notiek ziemā, ir ļoti svarīgas, lai izprastu kopējos procesus populācijās. Šeit vietā atzīmēt, piemēram, dzērviņu un meža zosu skaita pieaugumu Latvijā un Eiropā kopumā, ko lielā mērā noteikuši tieši apstākļi ziemošanas vietās. Izņemot ziemojošo ūdensputnu uzskaites un dažādu retumu novērojumus, mūsu rīcībā esošā informācija par ziemojošo putnu skaitu un izplatību ir ļoti nepilnīga. Ziemojošo putnu atlants nepieciešams, lai šo situāciju labotu, jo pirmais solis mūsu zināšanu uzlabošanā būtu saprast, kas, cik daudz un kur tad Latvijā ziemo.

Metodika

Ziemojošo putnu atlanta metodika īsumā:

1. Novērojumus ziemojošo putnu atlantam vāksim no 2019./2020. līdz 2024./2025. gada ziemai.

2. Par ziemu uzskatām laiku no 1. decembra līdz 28. (29.) februārim.
3. Novērojumi tiek apkopoti tajos pašos 5x5 km kvadrātos kā ligzdojošo putnu atlantā. Tātad nav izmantojami novērojumi, kas aptver vairākus atlanta kvadrātus un nav sadalāmi pa kvadrātiem (piemēram, piedaloties ziemojošo ūdensputnu uzskaitēs, visus novērojumus svarīgi sadalīt pa kvadrātiem).
4. Novērojumus var ziņot gan portālā vai lietotnē Dabasdati.lv, gan rakstiski (sūtot uz LOB pasta adresi Skolas iela 3, Rīga, LV-1010 vai uz e-pastu andris.dekants@lob.lv).
5. Ziņojot Dabasdati.lv, vēlams izmantot vai nu lietotni, vai portāla ziņošanas pamatsadaļu, atzīmējot precīzus punktus, kuros putni novēroti. Ja nu galīgi negribas atzīmēt punktus, var izmantot arī Ligzdojošo putnu atlanta ziņošanas sadaļu, novērotajiem putniem atzīmējot pazīmi “N”.
6. Iesniedzot novērojumus rakstiski, ļoti svarīgi norādīt kartē atrodamu novērojumam veikšanas vietu vai pievienot karti.
7. Visvērtīgākie ir t.s. pilnie saraksti – novērojumi, kam norādīts precīzs (!) sākuma un beigu laiks un atzīmētas visas novērotās putnu sugas. Arī ziņojot no mājām, vēlams kādu laiku veltīt tieši putnu novērojumiem un šo laiku arī precīzi reģistrēt. Protams, labi ir ziņot arī par gadījuma rakstura novērojumiem, taču pilnie saraksti ar norādītu laiku ir vērtīgāki.
8. Apsēkojot kvadrātu, vēlams apmeklēt visus tajā sastopamos biotopus.
9. Vēlams kvadrātus apsekot atkārtoti – decembrī, janvārī un februārī.

Varbūt lieki, taču vēlos atgādināt, ka svarīgi atzīmēt tikai tās sugas, ko esat droši noteikuši. Tā kā ziemā putni lielākoties nedzied, vērts atkārtot un pamācīties putnu saucienus (kas atrodami gan Putni.lv, gan Xeno-canto.org), taču vairāk nekā vasarā būs jāpaļaujas uz redzi, nevis dzirdi. Turklāt paturiet prātā, ka ziemā putni nereti veido jauktus bariņus, tātad ir vērts rūpīgi pārskatīt katru tādu, kas jums gadās ceļā.

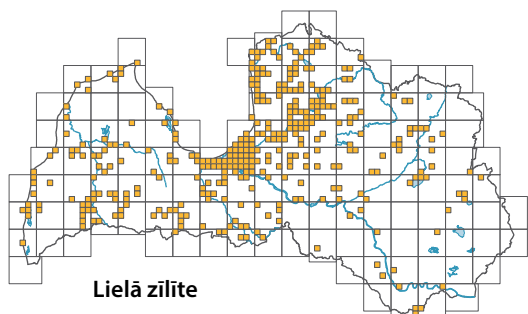
Kā jau minēts iepriekš, būtu jātiecas pārbaudīt visus kvadrātā esošos biotopus, taču īpaši svarīgi nepie-mirst par tiem, kuros putni ziemā parasti koncentrējas lielākā skaitā – neaizsalušiem ūdeņiem un apdzīvotām vietām.

Aicinu neaizmirst, ka ziemā var ievākt arī ļoti noderīgu informāciju ligzdojošo putnu atlantam (un ne tikai tam), t. i., šajā laikā, kad kokiem nav lapu, vieglāk pamanāmas ir gan lielās ligzdas, gan arī vieglāk nosakāmo sugu ligzdas (piem.: dziedātājstrazds, somzīlīte, paceplītis). Pat baltā stārķa ligzdas, ko iepriekš neesat zinājis, ir vērts atzīmēt, lai vēlāk, ligzdošanas sezonā, pārbaudītu vēlreiz. Lielās ligzdas reģistrēt ir svarīgi arī tad, ja pats tās atkārtoti apmeklēt nevarēsiet, jo tad ligzdošanas laikā tās var pārbaudīt arī kāds cits.

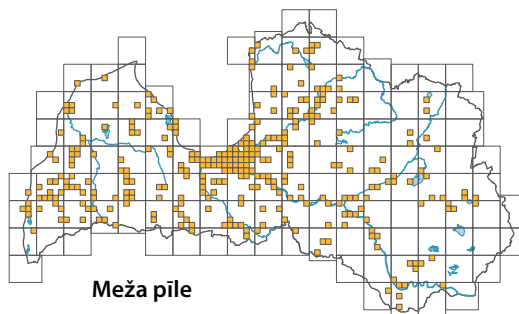
Administratīvā puse

Ligzdojošo putnu atlantam (vismaz šobrīd) LOB ir pieejams finansējums, taču ziemojošo putnu atlants vismaz pagaidām ir pilnīgi bez naudas. Tas nozīmē, ka koordinatori šo darbu veic brīvprātīgi un arī novērojumu veicējiem diemžēl nevaram atli-dzināt transporta izdevumus. Ja šis fakts jums ir šķērslis, atgādinu, ka

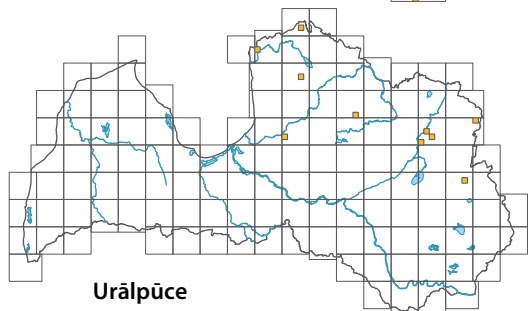

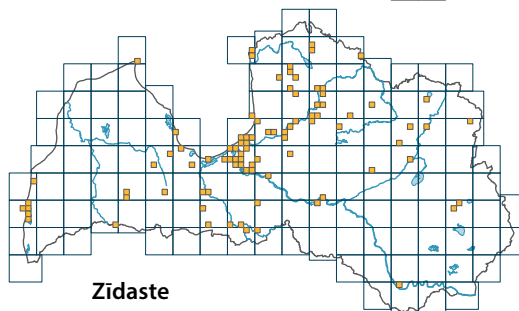
Lielā zilīte

Meža pile

Urālpūce

Zidaste

Dažu sugu izplatības kartes pēc pirmās ziemas rezultātiem.

ziemojošo ūdensputnu uzskaišu ietvaros gan tie tiek atlīdzināti, tātad viena iespēja ir piedalīties šajās uzskaitēs, neaizmirstot atzīmēt arī tos ziemoņus, kas nav ūdensputni. Otra iespēja ir nekur nebraidīt un ziņot par jūsu mājās novērotajiem putniem (piemēram, piedaloties akcijā “Ziņo par putniem dārzā”). Taču skaidrs, ka ne viens vien no jums vēros putnus gada sākumā vai mēģinās savākt pēc iespējas vairāk sugu janvāra sarakstā, tāpēc aicinu aktīvākos putnu vērotājus neaizmirst par ziemojošo putnu atlantu un ziņot Dabasdati.lv arī otro janvārī novēroto meža zilīti.

Ja esat gatavs arī mērķtiecīgiem braucieniem tieši ziemojošo putnu atlantam, ņemiet vērā, ka portālā Dabasdati.lv esam izveidojuši sadaļu šī atlanta statistikai: dabasdati.lv/lv/putnuatlants/statistikawinter. Šeit varat ieskatīties, kuri ir tukšie kvadrāti (un tādu šobrīd ir vairākums).

Kā jau minēju, arī koordinatori ar ziemojošo putnu atlantu nodarbojas “no darba un mācībām brīvajā laikā”, tāpēc būsim divi – ligzdojošo putnu atlanta koordinators Andris Dekants un es. Pienākumus esam sadalījuši tā, ka Andris būs tas, kurš uzņemsies tehnisko pusi – Dabasdati.lv pieskatīšanu un rakstiski iesniegto novērojumu ievadīšanu datubāzē, bet es būšu tas, kurš baktīs jūs piedalīties šajā pasākumā (kā to daru ar šo rakstu).

Rezultāti

Tā kā solīju arī iespēju mazliet ielūkoties rezultātos pēc pirmās ziemas, šim rakstam pievienotas dažas ziemojošo putnu izplatības kartes, kurās apkopoti portālā Dabasdati.lv reģistrētie putnu novērojumi no 2019. gada 1. decembra līdz 2020. gada 29. februārim.

Lielās zilītes karte labi parāda, ar ko jāsaskaras gan putnu monitoringos, gan ligzdojošo putnu atlantā, – visvairāk mūsu ir Rīgā, tāpēc arī putni šķiet šeit koncentrējamies. Lai gan ticami, ka daļa putnu pa ziemu tiešām lielākā skaitā sastopami tieši šeit, gribu mudināt par ziemā novērotiem putniem ziņot arī tos LOB biedrus, kas mit citās pilsētās vai laukos.

Meža pile, kā zināms, ir viena no biežāk sastopamajām ziemojošo ūdensputnu sugām, tāpēc varam pateikties Antrai Stīpniecei un ziemojošo ūdensputnu uzskaitēm par to, ka šī izplatības karte ir apmēram tikpat aizpildīta kā lielajai zilītei. Šeit vēlreiz gribu aicināt šo uzskaišu dalībniekus turpmāk atzīmēt arī visus pārējos, ne tikai ūdensputnus.

Urālpūces izplatības karte, lai gan ļoti nepilnīga, tomēr iezīmē mums jau no ligzdojošo putnu atlantiem zināmo izplatības rakstu – sugas izplatības koncentrēšanos Latvijas austrumu daļā. Vai arī šajā ziemā sastapsim

kādu urālpūci Rīgā, kā tas ne reizi vien ir gadījies iepriekšējos gados?

Zidaste ir viena no tām sugām, kuras izplatības karti ligzdojošo putnu atlantā neredzēsiet. Latvija tai ir siltās zemes – pie mums tā neligzdo, bet novērojama caurceļošanas un ziemošanas laikā.

Uz mežu!

Laikā, kad iesaka izvairīties no liekiem sociāliem kontaktiem, aicinu jūs nezaudēt kontaktu ar dabu un doties mežā! Ziemā ir īsa, ziemas dienas vēl īsākas, bet apsekojamo kvadrātu ir vairāk nekā vasarā (ne-aizmirsīsim, ka putni ziemo arī jūrā, kur tie neligzdo). Lai tas jums ir izaicinājums!

Summary

Wintering Bird Atlas: call to participate and the first results /Viesturs Ķerus/

From winter 2019/2020 until winter 2024/2025 LOB will carry out fieldwork for the Wintering Bird Atlas of Latvia (along with the third breeding bird atlas). There is no funding for this action as of yet, but we are asking volunteers to submit their records in the portal Dabasdati.lv. For this atlas we are collecting data on bird observations from 1 December until 28 (29) February. We encourage observers to submit ‘full lists’ (i.e., precisely timed records with all the species seen or heard recorded) and exact points where the birds were seen. However, incomplete data (no time recorded, only some species recorded and only the 5x5 km square indicated) can also be used.

Foto: Joanna Kosinska / Unsplash.com

Salūta ietekme uz putniem

INGA FREIBERGA,
freiberiga.inga@gmail.com

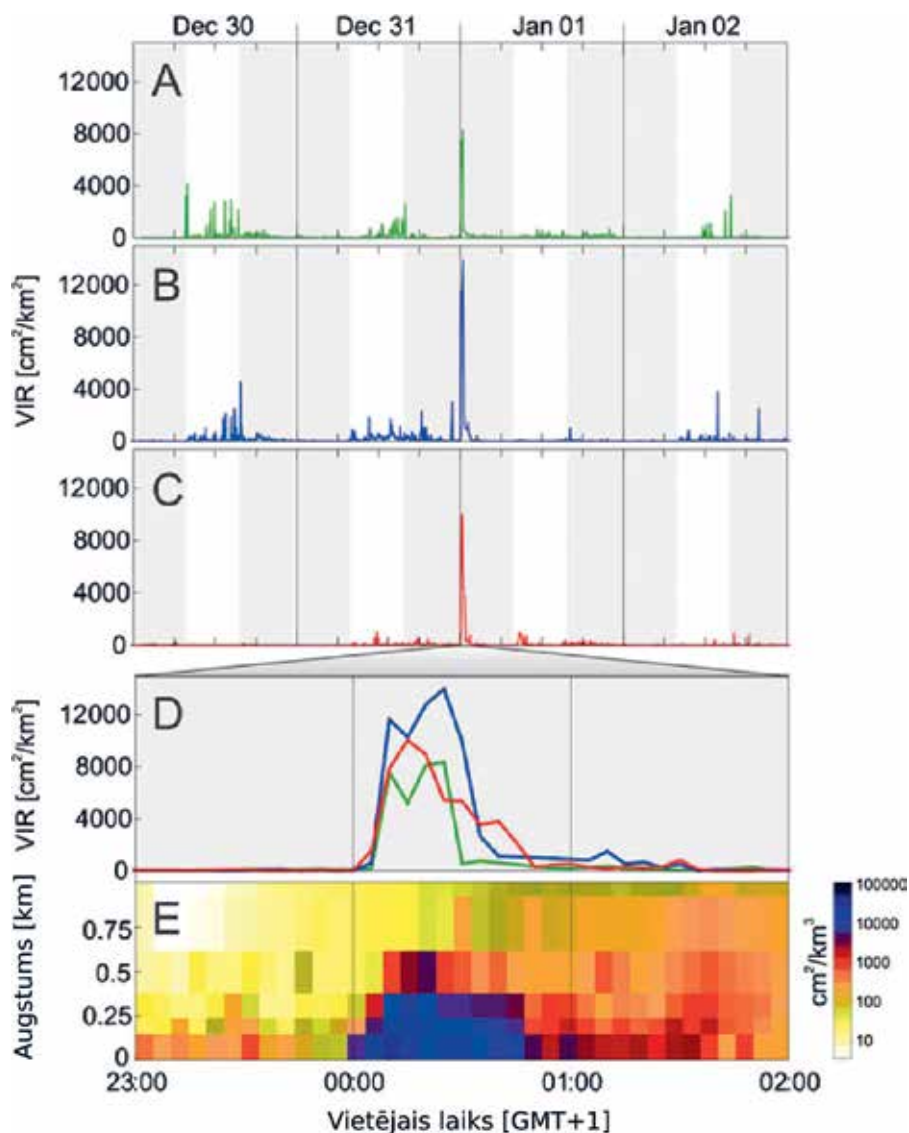

Sarunās pirms jaunā gada sagaidīšanas arvien biežāk dzirdam viedokļus, kuros sajūsmu par ugunošanu ir nomainījušas vieglas raizes. Kāds ir satraucies par sava mājas miluļa veselību un drošību, vēl kāds cits uzskata, ka “debesīs uzšauto” naudu varētu izmantot lietderīgāk, bet ārsti aicina rūpīgi ievērot raķešu lietošanas instrukcijas. Lai arī kāds būtu mūsu personīgais viedoklis, labai salūts ir cilvēka radīts traucējums. Tā kā ugunošana parasti notiek diennakts tumšajā laikā, ietekme uz dzīvo dabu lielākoties nav tūlītēji novērojama. Taču pietiek atcerēties, ka dažādu veidu raķetes jau ilgstoši tiek izmantotas savvaļas dzīvnieku un putnu izkliedēšanai (lidostās, atkritumu izgāztuvēs u.c.), lai saprastu, ka gluži bez ietekmes šīs aktivitātes tomēr nebūs. Ugunošanas ietekme uz putniem ir atkarīga no tās veida, ilguma, gadalaika un putna sugas. Kā galvenais traucējuma faktors ugunošanas gadījumā ir pēkšņais trokšņa un gaismu izraisītais pārsteigums. Salīdzinājums ar pērkona negaisu šeit nebūs vietā, jo meteoroloģiskās vētras putni var sajūst iepriekš to lēnās tuvošanās un atmosfēras spiediena izmaiņu dēļ (Stickroth, 2015).

Pasaulē nav daudz pētījumu par uguņošanas ietekmi uz putniem, lielākoties tie ir atsevišķi, nesaistīti novērojumi. Viens no objektīvākajiem pētījumiem ir no Nīderlandes, kur, izmantojot nokrišņu radaru, tika novērota putnu aktivitāte laika posmā no 30. decembra līdz 2. janvārim (Shamoun-Baranes *et al.*, 2011). Pētījumā izmantotais nokrišņu radars atrodas tuvu Natura 2000 aizsargājama teritorijai *Oostelijke Vechtplassen*. Ikmēneša ziemojošo ūdensputnu uzskaites šajā teritorijā liecina, ka tur ziemo galvenokārt meža zosis *Anser anser* (6000–7000), baltpieres zosis *Anser albifrons* (2500–3000), baltvēderi *Mareca penelope* (11 000) un, protams, meža pīles *Anas platyrhynchos*.

Pētījuma rezultāti nav pārsteidzoši – kā redzams 1. attēla A, B un C sadaļā, naktis pirms jaunā gada putnu aktivitāte ir bijusi ļoti zema. Pilnīgi pretēja aina ir vērojama pusnaktī no 31. decembra uz 1. janvāri. Pirmajās jaunā gada minūtēs vērojams putnu aktivitātes pieaugums, kura maksimums ilgst vismaz 45 minūtes (1. attēla D sadaļa). Oriģinālajam rakstam pievienotajā kartē redzams, ka vislielākā putnu aktivitāte ir tieši virs ūdenstilpēm, kurās nakšņo ūdensputni. Salūtu iztraucētie putni naktī paceļas spārnos līdz pat 500 metru augstumam (1. attēla E sadaļa), kamēr ikdienas pārlidojumi starp barošanās un nakšņošanas vietām parasti notiek zemāk nekā 100 m augstumā. Iztraucētie putni nevis nolaižas atpakaļ ezerā, bet gan izklist plašā apkārtnē, mēģinot izvairīties no apdzīvotām vietām.

Šādam traucējumam naktī ir gan īstermiņa, gan ilgtermiņa ietekme. Īstermiņa ietekme ietver neparedzētu enerģijas patēriņu lidošanai, miega traucējumu un nespēju orientēties apkārtējā vidē, jo salūta izraisītais sadūmojums samazina redzamību. Ilgtermiņa ietekme ir saistīta ar jaunu barošanās un nakšņošanas vietu meklējumiem, kā rezultātā putni uzņem mazāk barības un tērē vairāk enerģijas nekā parasti. Kā norāda autori, šādam traucējumam notiekot

1. ATTĒLS. Putnu aktivitātes mērījumi pētījumu reģionā 3 gadu periodā laika posmā no 30. decembra līdz 2. janvārim, izmantojot nokrišņu radaru. Baltās un pelēkās līnijas atspoguļo diennakts sadalījumu gaišajā un tumšajā laikā. VIR jeb vertikāli integrētā atstarojamība – lielums, kas izmantots putnu aktivitātes mērīšanai: jo lielāks VIR, jo vairāk lidojošu putnu. (No Shamoun-Baranes *et al.*, 2011).

A – 2007/2008, B – 2008/2009, C – 2009/2010. Katru gadu pusnaktī no 31. decembra uz 1. janvāri vērojams straujš lidojošu putnu skaita pieaugums, kāds nav novērots iepriekšējā naktī un pēc tam.

D – Traucējuma atspoguļojums laika posmā no 23:00 līdz 02:00. Zaļš – 2007/2008, zils – 2008/2009, sarkans – 2009/2010. Redzams, ka lielākā daļa putnu gaisā uzturas 40–45 minūtes.

E – gaisā esošo putnu daudzums un lidojuma augstums 2008./2009. gadu mijā. Tumšāka krāsa norāda uz lielāku skaitu lidojošu putnu. Redzams, ka izbiedētie putni pacēlušies līdz pat 500 m augstumam.

FIGURE 1. Bird movements at the study site from 30 Dec to 2 Jan in three different years. Grey shaded areas indicate the time between sunset and sunrise. VIR - vertically integrated reflectivity, variable used to measure bird activity, a higher VIR indicates higher bird activity. (Shamoun-Baranes *et al.*, 2011). A - 2007/2008, B - 2008/2009, C - 2009/2010. Every year at midnight between 31 Dec and 1 Jan there is a peak of bird activity, not observed during nights before or after.

D - close up of bird movements between 23:00 and 02:00 on New Year's Eve. Green- 2007/2008, blue - 2008/2009, red - 2009/2010. Most of the birds stay in the air for 45 minutes.

E - altitude density profile from 2008/2009. Darker colours indicate higher bird densities in the air. Disturbance caused birds to fly up to 500m.

Foto: Savvaļas dzīvnieku glābšanas centrs Prāgā

2. ATTĒLS. Paugurknābja gulbis *Cygnus olor* ar grieztu brūci uz kakla, kas iegūta, ielidojot tramvaja līnijas vados Jaungada salūta laikā.

sliktos laika apstākļos, daļa putnu var neizdzīvot.

Daudz traģiskāki un biedējošāki ir atsevišķi novērojumi pilsētās Eiropā un ASV. Mirušo putnu skaita ziņā vislielākais šāda veida notikums iedzīvotājus pārsteidza, sagaidot 2011. gadu Bībijā Arkanzasā ASV (*Beebe, Arkansas, USA*). Šajā pilsētā neilgi pirms pusnakts no debesīm pēkšņi sāka krist sarkanspārnu strazdi *Agelaius phoeniceus*, pārbaidot cilvēkus. Nākamajās dienās noskaidrojās, ka bojā gājuši 4000–5000 putnu, kuri, jaunā gada sagaidīšanas trokšņu izbiedēti un dezorientēti, nav spējuši pacelties augstāk un gājuši bojā, ietriecoties apkārt esošajās ēkās, vados un pat kokos (*Smithsonianmag.com, 2011*).

Līdzīgi gadījumi ir notikuši arī Eiropā, piemēram, 2013. gada sagaidīšanas laikā Čehijas galvaspilsētā Prāgā ugunošana notika no pontoniem Vltavas upē. Salūta izbiedētie putni mēģināja aizlidot prom no upes un gāja bojā vai savainojās, ietriecoties tramvaja vados (2. attēls). Daudzi putni gan beigti, gan savainoti nokrita tieši starp salūta skatītājiem (*Jaška et al., 2019*).

Tā kā Latvijā svētki, kas tiek svinēti ar lielu salūtu, galvenokārt ir rudenī

un ziemā, tad šajā rakstā pievērsos tieši ziemojošo putnu problēmai. Taču, raugoties gada griezumā, ir skaidrs, ka nav tāda perioda, kurā ugunošana nebūtu negatīvas ietekmes. Vai tā ir ligzdošana, migrācija vai ziemošana – putni ir jutīgi pret salūta radīto traucējumu.

Labā ziņa ir tā, ka sabiedrībā pieaug izpratne par ugunošanas negatīvo ietekmi, dārdzību un tiek domāts par tās aizstāšanu ar citiem izklaides elementiem. Piemēram, 2021. gads Prāgā tiks sagaidīts bez tradicionālās ugunošanas (*Themayor.eu, 2020*). Iemesli par labu šādai izvēlei ir vairāki – pasargāt no traumām gan savvaļas dzīvniekus, gan mājdzīvniekus, samazināt gaisa piesārņojumu un ietaupīt. Ar šo lēmumu Prāga ir pievienojusies to pilsētu pulkam, kurās jaunais gads tiks sagaidīts bez ugunošanas. Kopš 2019. gada šādi jauno gadu sagaida, piemēram, Amsterdamā, Berlīnē, Minhenē (*Themayor.eu, 2019*). Citur ir izveidotas drošās zonas, kurās ugunošana ir aizliegta, piemēram, slimnīcu un dzīvnieku patversmju tuvumā, kā arī aizsargājamās dabas teritorijās.

Bet ko darīt, ja tomēr gribas jauno gadu sagaidīt ar salūtu!? Tādā gadījumā vislabāk ir apmeklēt kādu publisku pasākumu, protams, ievērojot

sociālās distancēšanās nosacījumus. Publiski organizēts salūts parasti ir koncentrēts vienā vietā, nevis vairākos pagalmos vienlaicīgi. Tas ļauj iztraucētajiem putniem pacelties un atkal piezemēties drošākā vietā, nevis turpināt bēgt no trokšņiem, kas dzirdami visos virzienos (*Audubon.org, 2012*). Nerīkojot salūtu savā pagalmā, jūs pasargāsi sevi un savus (kā arī kaimiņu) mājdzīvniekus no iespējamām traumām un apkārtējo dzīvotību no nevajadzīga traucējuma.

Literatūra

- Jaška P., Sikora J., Sychrova V. 2019. Vliv zábavní pyrotechniky a ohňostroju na ptáky. *Ochrana Přírody* 6-2019.
- Shamoun-Baranes J., Dokter A.M., van Gasteren H., van Loon E.E., Leijnse H. and Bouten W. 2011. Birds flee en masse from New Year's Eve fireworks. *Behavioral Ecology* 22 (6): 1173–1177.
- Stickroth H. 2015. Auswirkungen von Feuerwerken auf Vögel – ein Überblick. *Berichte zum Vogelschutz* 52: 115–149.
- <https://www.smithsonianmag.com/smithsonian-institution/blackbird-deaths-explained-smithsonian-bird-curator-weighs-in-4882099/>
- <https://www.themayor.eu/en/prague-says-no-to-fireworks-on-new-years-eve>
- <https://www.themayor.eu/en/amsterdam-says-goodbye-to-fireworks-show-on-new-years-eve>
- <https://www.audubon.org/news/do-fireworks-cause-bird-deaths-what-do-fourth-july>

Summary

Firework effects on birds /Inga Freiberga/

For a long time, fireworks have been an important part of celebrations worldwide. However, only in recent years have people started to pay more attention to the stress they may cause to pets and wildlife. There are still very few studies done about the impact of fireworks on birds. In one study in the Netherlands, scientists used meteorological radar to observe bird movements from 30 December to 2 January. The results show a spike of bird activity around midnight of 1 January. Birds startled by fireworks fly up to 500 m and spend about 45 minutes flying until finding new more remote resting areas. Other observations from cities show startled birds dying from collisions with buildings, wires, and even trees. Growing awareness of the impact of fireworks on the environment, among other concerns, are leading cities to abandon fireworks and choose, instead, different kinds of celebrations.

Desmit ieteikumi, kā kļūt par labu putnu vērotāju

1 Izvēlies piemērotu apģērbu

Diez vai kāds ierodas skolā pidžamā vai dodas spēlēt tenisu uzvalkā: katrai aktivitātei ir savs piemērots apģērbs. Dodoties vērot putnus, ieteicams izvēlēties tumšu vai dabas toņu apģērbu, lai putns tik drīz nepamanītu cilvēku. Turklāt neatkarīgi no tā, kādi laikapstākļi ir ārā, jāpārlicinās, ka līdzīgs ir tāds apģērbs, kas ļaus justies silti, ērti un sausumā. Nereti putnu vērošana izvērsas ilgāka par sākotnēji iecerēto.

2 Sapako mugursomu

Putnu vērotājs nedosies dabā bez pamatlietām savā somā: tur noteikti būs binoklis, bločiņš un rakstāmriks novērojumu piezīmēm un, protams, putnu noteicējs. Lai putnu sugu atpazīšana dabā veiktos raitāk, ir vērts jau mājās izšķirstīt putnu noteicēju, iepazīstoties ar tā uzbūvi, terminoloģiju. Bločiņā vēlams pierakstīt datumu, vietu, laiku un novērotos putnus, par kuriem pēc tam ziņot dabas novērojumu portālā Dabasdati.lv. Līdzīgi ieteicams ņemt arī dzeramo ūdeni un vieglas uzkodas. Līdzīgi var ņemt arī fotoaparātu, taču ieteicams to izmantot bez zibspuldzes, lai neiztraucētu putnus.

3 Vairies no putnu iztraucēšanas

Ja putnu vērotājs būtu 8000 kilometru veikušās dzeguzes vietā, kas atlidojusi no kādas tālas Āfrikas valsts uz Latviju, nupat nolaidusies uz zara, izsalkusi un nogurusi, diez vai būtu prieks pēkšņi sadzirdēt skaļu ļaužu pūli, kas tuvojas šai vietai. Neskatoties uz to, cik aizraujoša ir putnu vērošana, vienmēr jāpatur prātā, ka putna drošība un labklājība ir pirmajā vietā. Pārbiedēts putns var pārtraukt meklēt sev barību, barot mazuļus un atpūsties, ja būs iztramdīts. Ieteicams iet uzmanīgi, runāt klusi, izslēgt skaņu mobilajām ierīcēm un netuvoties pārāk tuvu putnam. Lai to redzētu, ir paredzēts binoklis. Svarīgākais ir atrast

labu vietu sēdēšanai, būt pacietīgam un ļaut putnam pašam tuvoties vērotājam. Vērot putnu, kas nav iztramdīts, ir krietni aizraujošāk.

4 Liec mieru putnu ligzdām

Ja stāsts ir par ligzdošanas vietām, ir īpaši svarīgi ievērot attālumu no tām. Iztraucējot ligzdas dzīvi, putni var pēkšņi doties prom, ne tikai nepabarojuši savus mazuļus, bet pat pakļaujot tos dzīvības briesmām, radot plēsēju uzbrukuma risku neaizsargātai ligzdai. Ja cilvēks pārāk ilgi uzturas pie ligzdas, putns no satraukuma var ligzdu pamest pavisam. Labākais, ko putnu vērotājs var darīt, ieraugot ligzdu, ir klusi doties tālāk.

5 Izmanto putnu vērošanas torņus

Putnu vērošanas vietas un torņi ir lieliska izvēle, kas ļaus vērotājam redzēt putnus, neatklājot putnam savu klātbūtni. Vienlaikus šīs vietas ir labs patvērumš no tiešas saules vai lietainā un vējainā dienā. Sarakstu ar Latvijas teritorijā pieejamajiem putnu vērošanas torņiem iespējams izskatīt vietnes Tornucinas.lv sadaļā "Karte".

6 Ievēro noteikumus

Neatkarīgi no tā, vai cilvēks dodas vakariņās pie drauga vai vērot putnus, ir svarīgi būt labam ciemiņam. Ieteicams cieņpilni uzvesties vietās, kuras tiek apmeklētas, tai skaitā – aizvērt vārtiņus, ja tādi ir, turēties uz iemītām takām, nepārkāpt privātīpašuma robežu.

7 Neatstāj nekādas pēdas

Dodoties putnu vērošanas gaitās, vērts paturēt prātā domu, ka nedrīkst neko ņemt un nedrīkst neko atstāt. Nekādā

ziņā nedrīkst piesārņot dabu, visi atkritumi jāaiznes prom – gan savi, gan citu atstātie. Tāpat nav pieļaujama novirzīšanās no takām, jo tas var apdraudēt tā putna mājvietu, ko pats centies novērot.

8 Lūkojies uz putniem visur

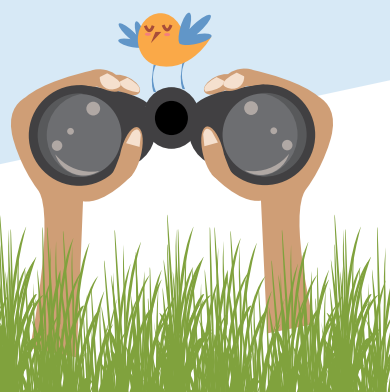
Līdzko cilvēks sākt pievērst uzmanību putniem, viņš pamana, ka tie ir visur, tostarp pilsētā. Izlemjot uzsākt putnu vērotāja gaitas, ieteicams paturēt prātā arī tādas vietas kā pilsētas parkus, kapsētas, kanālus, jumtus un citas vietas, kuras var kļūt par vērtīgām novērojumu vietām. Savukārt uz balkona malas vai aiz loga izvietota putnu barotava sniegs iespēju vērot putnus, pat neizejot no mājām.

9 Nav putnu? Nav problēmu!

Sliktās dienas gadās pat pieredzējušiem putnu vērotājiem. Pat tad, ja izvēlētajā vietā un laikā nav redzami putni, ir vērts pievērst uzmanību zīmēm, ko tie ir atstājuši šai apkaimē, piemēram, pēdām, spalvām, pat barības pārpalikumiem, un censties tās atklāt, noskaidrojot putnu, kurš tās ir atstājis. Tāpat, ja putns nav redzams, ieteicams pārliecināties, vai tas nav arī dzirdams. Ja putna balss ir dzirdama, ir vērts to ierakstīt un vēlāk noskaidrot, kam tā pieder.

10 Iedvesmo arī citus

Vērojot putnus, jāņem vērā, ka arī garāmgājējiem var rasties interese par putnu vērošanu. Tā ir iespēja iedvesmot šai nodarbei arī citus. Vienlaikus, augot interesei par putniem, sabiedrībā var augt gan cieņa, gan izpratne par dabu, tostarp putniem.

HEIDELBERGCEMENT

IEPAZĪSTI LATVIJAS ŪDEŅU

mātīte

mātīte

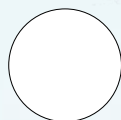
tēviņš

tēviņš

MEŽA PĪLE

GAIGALA

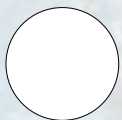
ZIVJU GĀRNIS

LAUCIS

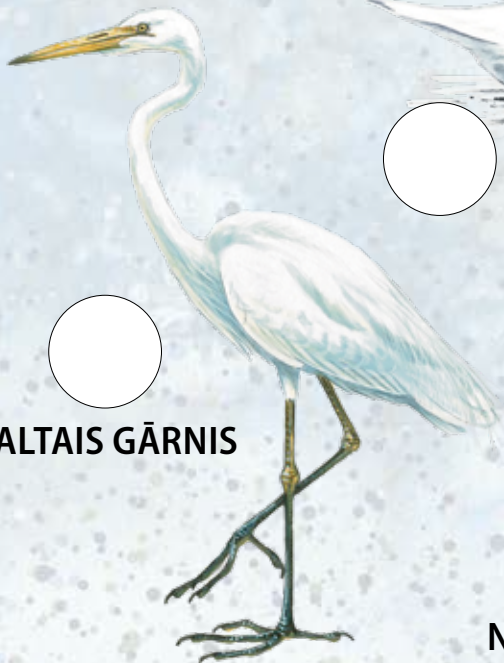
ZIVJU DZENĪTIS

PAUGURKNĀBJA GULBIS

NIEDRU STRAZDS

BALTAIS GĀRNIS

NIEDRU LIJA

UPES ĶAUKĪS

PUTNU DAUDZVEIDĪBU!

NIEDRU STĒRSTE

tēviņš
LIELĀ GAURA

CEKULDŪKURIS

UPES TILBĪTE

ZIEMEĻU GULBIS

DZĒRVE

SUDRABKAIJA

LIELAIS ĶĪRIS

CERU ĶAUKĪS

LIELAIS DUMPIS

Ja vēlies uzzināt par šīm putnu sugām vairāk, meklē materiālu "Mans pirmais ūdeņu putnu noteicējs" www.lob.lv!

Materiāls sagatavots, pateicoties Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstam. Par saturu atbild Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Izmantoti Maika Lengmana (*Mike Langman*, rsfb-images.com) un Vikipēdijas brīvpieejas (*J. G. Keulemans; Naumann, Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*) zīmējumi.

Jaunā putnu vērotāja pašpārbaudes lapa

Pirms dodies vērot putnus, pārliecinies, ka esi labi sagatavojies šim aizraujošajam, bet vienlaikus arī atbildīgajam piedzīvojumam! Lasi jautājumus un izvēlies vienu, tavuprāt, pareizo atbildi! Ja šaubies, tad pavaicā padomu kādam pieredzējušam putnu vērotājam!

Pašpārbaudes lapa ir viena no starptautiskā gājputnu atgriešanās reģistrācijas programmas "Dzīvais pavasaris" (Spring Alive) aktivitātēm un tapusi, pateicoties "Heidelberg Cement" atbalstam. Programmu koordinē starptautiskā putnu aizsardzības organizāciju savienība "BirdLife International", kuru mūsu valstī pārstāv Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Uzzini vairāk www.springalive.net un kļūsti par Latvijas Ornitoloģijas biedrības biedru – www.lob.lv!

1 Kādas krāsas apģērbs ir labākā izvēle, dodoties vērot putnus?

- A) košās, spilgtās krāsās
- B) neitrālās dabas krāsās
- C) baltā krāsā
- D) putna spalvu ornamentos un krāsās

2 Kad vislabāk klausīties putnu dziesmas?

- A) agri no rīta
- B) pusdienlaikā
- C) rudens beigās
- D) pirms lietus

3 Kas ir labākais, ko putnu vērotājs var darīt, ja ierauga putna ligzdu?

- A) pieiet tuvāk un nofotografēt
- B) pastāstīt par ligzdu citiem
- C) ielikt ligzdā kādu kukaini vai slieku
- D) klusi doties tai garām

4 Ko darīt, ja putnu vērotājs atrod putnu mazuli?

- A) jāņem tas līdzī uz mājām
- B) jāatstāj tur, kur tas atrasts
- C) jāmēģina atrast tā vecāki
- D) jāpabaro putnu mazulis

5 Kā vislabāk atpazīt putnu balsis dabā?

- A) jāņem līdzī balsu grāmata un jāsalīdzina ar dzirdēto
- B) jāpieraksta balss melodija nošu burtnīcā
- C) jācenšas iegaumēt putna balsi no galvas
- D) jāieraksta balss diktofonā un mājās jāatrod līdzīga

6 Kurā vietā vispirms ieteicams kļūt par putnu vērotāju?

- A) mežā
- B) savas mājas apkaimē
- C) zooloģiskajā dārzā
- D) pilsētā

7 Kad ir lielāka iespējamība dabā ieraudzīt putnu?

- A) ejot divatā ar pieredzējušu vērotāju
- B) dodoties klases pārgājienā dabā
- C) ietērpjoties putna maskā
- D) esot klusam un uzmanīgam

8 Kurā internetvietnē vislabāk ziņot par saviem putnu novērojumiem?

- A) DABASDATI.LV
- B) LOB.LV
- C) PUTNI.LV
- D) FACEBOOK.COM

Cik balto gārņu ligzdoja Latvijā 2020. gadā?

Foto: Dagnis Vasiļevskis

Jaukta jūraskraukļu, balto gārņu un zivju gārņu kolonija Lubāna Akmeņsalā.

ANTRA STĪPNIECE, ANDRIS DEKANTS, EDGARS DZENIS, DAGNIS VASIĻEVSKIS, AIGARS KALVĀNS
antra.stipniece@lu.lv

2000. gadā Juris Lipsbergs Engures ezerā atrada Latvijā pirmo pierādīto pilntiesīgo (abi putni vienas sugas) baltā gārņa *Ardea alba* ligzdu (Lipsbergs u.c., 2001). 2012.–2018. gada posmam populācijas vērtējums bija jau 750–1000 pāru (<https://nature-art12.eionet.europa.eu>). Kā sugai ar tik strauju pieauguma vēsturi veicas divus gadus pēc šī vērtējuma?

Metodes

Lai to noskaidrotu, 2020. gada maijā–jūnijā ar droniem *Mavic2Pro* un *DJI Phantom4* 80 m vai 40 m augstumā tika veikti lidojumi brīvā režīmā vai pa iepriekš plānotām taisnām līnijām un fotografēti niedrāji Engures ezera centrālajā daļā (viss Kazrovseklums, R no Lielrovas, Titāniks, daļa Grebja malas), Kaņierī Mērsalā, Nagļu diķos Īdeņā, Lubāna ezera rietumu krastā un Gūmelī. Ar to pašu metodi pārbau-

dīta jauktā kolonija ar kokos novietotām ligzdām Lubāna Akmeņsalā. Iegūtie attēli programmā *ArcMap* pēc centra koordinātām un augāja īpatnībām tika piesaistīti vietai. Pēc tam atbilstoši ligzdu satura krāsai veidots punktu slānis, kurā punktu skaitu viegli uzzināt ar komandu *Statistics*. Nagļu diķos Kvāpānos kolonija atrasta no laivas. Kokos novietotās kolonijas pie Jumurdas

eзера un Nabē apmeklētas ar mērķi gredzenot mazuļus. Tika pārbaudīti arī Dabasdati.lv ziņotie dati un LU BI Latvijas Gredzenošanas centra atskaites citu iespējamo koloniju vietu uzzināšanai.

Rezultāti

2020. gadā droši zināma ir 1152 šīs sugas pāru ligzdošana Latvijā (skat. 1. tabulu).

1. TABULA. Ligzdu skaits pārbaudītajās kolonijās 2020. gadā.
TABLE 1. Number of nests in monitored colonies in 2020.

Vieta	Baltais gārnis <i>Ardea alba</i>	Zivju gārnis <i>Ardea cinerea</i>	Jūraskrauklis <i>Phalacrocorax carbo</i>	Ligzdo	Aizsardzība
Engures ezers	475	7	–	niedrājā	IADT
Kaņieris, Mērsala	323	75	–	niedrājā	IADT
Lubāns, R krasts	85	–	–	niedrājā	IADT
Lubāns, Akmeņsala	241	vismaz 20	vismaz 300	krūmājā	IADT
Nagļu diķi, Kvāpāni	5–15	–	–	niedrājā	IADT
Nagļu diķi, Īdeņa	2	1	–	niedrājā	IADT
Ausmas diķa krasts Nabē	6	ap 20	–	kokos	
Istras ezera sala	?	?	?	kokos	IADT
Jumurdas ezera krasts	ap 10 #	ap 20 #	–	kokos	
Kopā	1152	143	vismaz 300		

– 2019. gadā ? – ligzdo, precīzs skaits nav noteikts

Foto: Andris Dekants

Baltā gārņa jaunais putns Nagļu diķos Kvāpānos.

Salīdzinājums ar iepriekšējām pārbaudēm

Baltie gārņi (vismaz 8 ligzdas) zivju gārņu kolonijā Nabē pirmo reizi pamanīti 2016. gadā. Visu šo laiku zivju gārņu skaits ir ap 20 pāriem, arī balto gārņu skaits mainās maz – ap 5 ligzdām.

Jumurdas ezera krastā zivju gārņu kolonijā baltie gārņi (viens pāris) pirmo reizi pamanīti 2013. gadā, bet 2015. gadā bija vismaz 15 balto gārņu ligzdas. Daļa meža pēc pēdējā ziņāmā novērojuma (2016. gada maijā ap 15 ligzdām, R. Matrozis) nocirsta (2018. gada aerofoto). Atlikušajā mežā turpina ligzdot ap 20 zivju gārņu un ap 10 balto gārņu pāru.

Istras ezera salā 2014. gadā bija 7 balto gārņu, 50 zivju gārņu un vismaz 3 jūraskraukļu ligzdas. 2015. gadā ligzdoja abas gārņu sugas, bet skaits nav vērtēts. Šogad ziņota tikai balto gārņu klātbūtne ligzdošanai piemērotā biotopā (V. Smislovs).

Engurē un Kaņierī ligzdas ar dronu iegūtos attēlos skaitītas arī 2017. un 2019. gadā. 2017. gadā Engures ezera centrālajā daļā saskaitītas 250 ligzdas (Kazrovsekluma centrā – 31+35, Kazrovsekluma austrumos – 146, R no Lielrovas – 38, Grebja malā – 8). 2019. gadā kopā bija 328 ligzdas

(Kazrovsekluma centrā – 163+146, Kazrovsekluma austrumos – 15, R no Lielrovas – 0, Grebja malā – 4). Zivju gārņu ligzdas kolonijās netika manītas. 2020. gadā vislielākā balto gārņu ligzdu grupa – 350 – bija Kazrovsekluma rietumos/centrā, Kazrovsekluma austrumos 3 grupiņās, kopā 38, R no Lielrovas – 87, Grebja malā – 0. 2019. gada 5. maijā Kaņierī veiktajos Mērsalas foto bija 404 balto gārņu un 75 zivju gārņu ligzdas.

Vai Kaņiera ezerā balto gārņu skaits sarucis? Baltie gārņi ļoti reti izmanto to pašu ligzdu otrreiz (McCrimmon *et al.*, 2020), tie ir jutīgi pret traucējumu (Chapman, Howard, 1984). Gārņu dzīve un izplatība ir kompromiss starp uzticību vietai, ligzdošanas vietu un barības pieejamību un traucējumu paciešanu (Mashiko, Toquenaga, 2018).

Foto: Edgars Dzenis

Balto gārņu un zivju gārņa ligzdas no 80 m augstuma uzņemta attēlā.

Kokos ligzdotājiem atbrīvoties no nehigiēniskā iepriekšējā gada mājokļa palīdz vējš. Kamēr balsta koks ir vietā, var būt jaunu ligzdu, kolonija nākamgad būs tajā pašā vietā. Niedrāju ligzdotājiem vecās čupas neviens prom nenes. Viņi aiziet paši. 2020. gada Mērsalas foto redzam, kā šogad apdzīvoto ligzdu josla izvietota blakus blāvākiem punktiņiem – pērnā gada ligzdām.

Google Earth un citos aprīli, maijā un jūnijā sākumā uzņemtajos ortofoto kolonijas saredzamas kā baltu punktiņu sakopojums. Izsekojot Kaņiera kolonijas dažādu gadu ainām, redzam, ka gārņu uzturēšanās neaprobežojas tikai ar Mērsalu, kur, spriežot pēc ortofoto, ligzdo vismaz kopš 2010. gada. Iespējams, 2014. gadā ligzdu grupa bijusi niedrājos starp Mērsalu un krastu, bet 2019. gadā 30 ligzdas – niedrājos uz ziemeļiem no Riekstu salas. Diemžēl šie rajoni 2020. gadā palika nepārbaudīti. Varbūt ligzdotāju skaita sarukums Mērsalā, salīdzinot ar 2019. gadu, ir tikai pārgrupēšanās ezera robežās.

2020. gadā nav pārbaudīta arī kolonija Rušona ezerā uz salas (2015. gadā – 10 pāri, G. Grandāns, Putni.lv).

Lubāna mitrājā uzskaites ar salīdzināmu metodi līdz šim nav veiktas. Mūsu uzskaitē niedrājos pie Tropupes 3 ligzdu grupās attiecīgi bija 3, 12 un 70 ligzdas. Akmeņsalā balto gārņu ligzdas veidoja divas grupas (58+158). Zivju gārņu un jūraskraukļu ligzdu skaitu precīzi noteikt neizdevās. Lai to izdarītu, lidojums būtu jāplāno maija sākumā.

Foto: Dagnis Vasiļevskis

Balto gārņu ligzdas Lubāna ezera niedrājos.

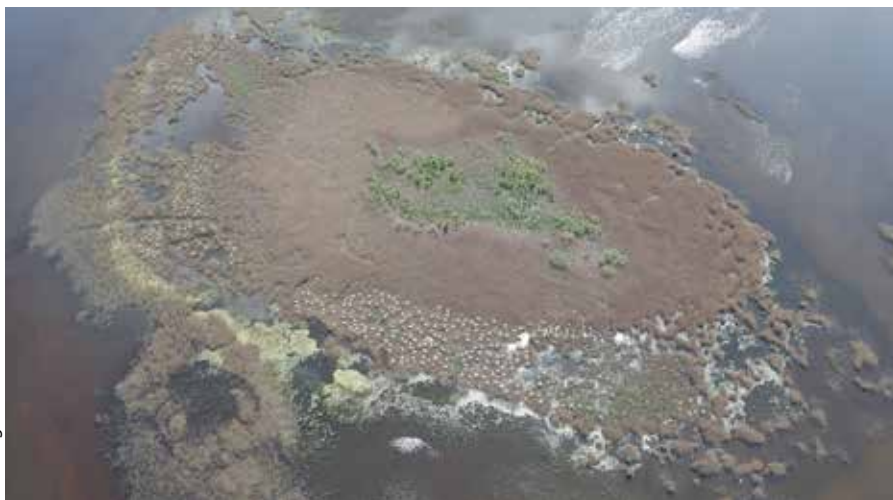
Mērsala 2010. gadā.

Pieņemot, ka ligzdošana Kaņierī pie Riekstu salas un Rušona ezera salā 2020. gadā bija tāda pati kā iepriekš un daļa putnu uzskaites laikā vēl ne-ligzdoja, ligzdotāju populāciju varam vērtēt vismaz 1200 pāru lielumā.

Ieteikumi

Droni sevi pierādīja kā labus rīkus kolonijputnu skaita uzzināšanai. Pēc mūsu pieredzes 80 m lidojuma augstums ir pietiekams, lai noteiktu gārņu sugu, bet netraucētu ligzdojošos putnus. Kā metodes ierobežojums jāmin vajadzība sagaidīt bezvēja dienu ar labu redzamību. Lielās pārbaudāmajās teritorijās nepieciešams nodrošināties ar pietiekamu daudzumu rezerves barošanas elementu vai jāplāno maršruts ar piekļuvi uzlādei. Uzskaitē vispiemērotākais laiks ir maijā līdz straujai niedru augšanai. Līdzīgā uzskaitē Polijā lidojumi veikti no 30. aprīļa līdz 17. maijam (Zbyryt, 2019). Jauktajās kolonijās uzskaites novilcināšana var apgrūtināt agrāk perējošo sugu saskaitīšanu. Tomēr gārņu ligzdošanas sezona ir izstiepta, un daļa ligzdu var būt neiesāktas vai tukšas.

Mūsu uzskaitē pievērsās galvenokārt niedrājiem aizsargājamās teritorijās, kur, apvienojoties juridiskai aizsardzībai un ligzdošanas vietu fiziskai nepieejamībai, arī ir vislielākās iespējas gārņu populācijas augšanai. Diemžēl nelielām niedrāju ligzdu grupām un kokos būvētām ligzdām *Google Earth* špikeris nedarbojas. Dabasdati.lv glabā

Mērsala no 80 m augstuma 2020. gada 25. maijā.

ziņas par 36 lielākām un mazākām zivju gārņu kolonijām. Arī tās trešā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta gaitā būtu jāpārbauda ar dronu, lai noteiktu precīzāku zivju gārņu skaitu un to, vai nav uzradies kāds balts kaimiņš. Būtu jāturpina sekot abu sugu gārņu ligzdu skaitam, jo baltajam gārņim tas turpina augt un līdz nākamajam Eiropas putnu direktīvas ziņojumam pašreizējais vērtējums var izrādīties par vairākiem simtiem atpalicis.

Pateicības

Paldies Latvijas Gredzenošanas centram un Edmundam Račinskim personīgi par informāciju par vietām, kurās gredzenoti mazuli. Paldies Tomam Bricim, Andrim Stīpniekam, Robertam Šiliņam, Jānim Bētiņam un Mārai Janaus, kuri veltīja laiku un spēkus, lai tuvinātu apjēgu par Engures situāciju 2017. gadā.

PIEDALIES ARĪ TU

Aicinām nākamajos gados īpašu uzmanību pievērst gan balto gārņu, gan zivju gārņu kolonijām, par tām ziņojot portālā Dabasdati.lv. Šie dati būs būtisks piensums arī līdz 2024. gadam veidotajam trešajam Latvijas ligzdojošo putnu atlantam. Gārņi barojoties mēro lielus attālumus, tāpēc nevajadzētu pieņemt, ka putns ligzdo tā novērošanas vietā, bet jānovērtē, vai putns patiešām ir riesta tērpā, un jāmēģina atrast koloniju.

Literatūra

- Chapman B.R., Howard R.J. 1984. Habitat suitability index models: Great Egret. U.S. Fish Wildl. Serv. FWS/OBS-82/10.78.: 23 pp.
- Lipsbergs J., Opermanis O., Stīpniece A., Stīpnieks A. 2001. Pirmais pierādītais lielā baltā gārņa *Egretta alba* ligzdošanas gadījums Latvijā. *Putni dabā* 11.1: 22–24.
- Mashiko M., Toquenaga Y. 2018. Site fidelity in lineages of mixed-species heron colonies. *Waterbirds* 41 (4): 355–364
- Zbyryt A. 2019. Numbers and distribution of breeding population of the Great Egret *Ardea alba* in Poland. *Ornis Polonica* 60: 235–244
- McCrimmon Jr. D. A., Ogden J.C., Bancroft G.T., Martínez-Vilalta A., Motis A., Kirwan G.M., Boesman P.F.D. 2020. Great Egret (*Ardea alba*), version 1.0. In *Birds of the World* (S. M. Billerman, Editor). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA. <https://doi.org/10.2173/bow.greegr.01>
- Latvijas putni. 2000–2020. Interneta publikācija <http://www.putni.lv>.
- ORTOFOTO 4. LĢIA Latvijas 4. etapa ortofoto karšu mozaika. LU ĢZZF WMS. Pieejams <http://kartes.geo.lu.lv/>
- https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/summary?period=3&subject=Ardea+alba&reported_name

Summary

How many Great Egrets *Ardea alba* nested in Latvia in 2020? /Antra Stīpniece, Andris Dekants, Edgars Dzenis, Dagnis Vasīļevskis, Aigars Kalvāns/

In May–June 2020 most of the previously known Great Egret colonies were checked by means of unmanned vehicles Mavic2Pro/DJI Phantom4 or ground/boat based visits. This resulted in 1152 nests actually counted. Allowing for colonies not visited, the number of breeders could be at least 1200. 77% of nests were in NATURA2000 sites in reedbeds, 20,0% in NATURA sites on trees, the rest on trees outside protected areas.

Gredzenots
pieaugušais
putns netālu no
ligzdas. Virbupe,
08.05.2016.

Foto: Edgars Ledīņš

Ūdensstrazdu ligzdošana Latvijā

AIGARS KALVĀNS, EDGARS LEDIŅŠ,
a.kalvans@lvm.lv

Ūdensstrazds *Cinclus cinclus* Latvijā ir samērā parasts ziemeļtājs. Pie mums ziemo putni, kuru ligzdošanas teritorijas atrodas galvenokārt Norvēģijā un Zviedrijā. Savās ziemošanas vietās Latvijā ūdensstrazdi ierodas oktobra beigās un pamet tās aprīļa sākumā. Ļoti retos gadījumos atsevišķi īpatņi paliek pie mums un te arī ligzdo. Šajā rakstā autori ir apkopojuši informāciju par ūdensstrazda ligzdošanas gadījumiem Latvijā.

Īsa vēsture

Pirmie novērojumi par pierādītu ūdensstrazda ligzdošanu Latvijas teritorijā ziņoti 19. gs. beigās – 1894. gadā pie Kokneses (Grosse,

Transehe, 1929). 20. gs. sākumā bijuši vēl divi pierādīti ligzdošanas gadījumi – 1902. gadā pie Kuldīgas un 1927. gadā pie Brocēniem (Grosse, Transehe, 1929). Interesanti, ka vēlāk, līdz pat 1989. gadam, nav neviena pierādīta ūdensstrazda ligzdošanas gadījuma. Ir novēroti atsevišķi īpatņi aprīlī un maijā ligzdošanai piemērotās vietās, bet nav atrastas ligzdas (Янаус, 1983, Priednieks u.c., 1989).

Materiāls un metodika

Šajā rakstā autori apkopojuši tikai tos novērojumus, kur ligzdošana ir ticama (atrasta nepabeigta ligzda) vai pierādīta (atrasta ligzda ar olām vai mazuļiem, redzēts pieaugušais putns ar barību). Nav ņemti vērā citi novērojumi ligzdošanas periodā

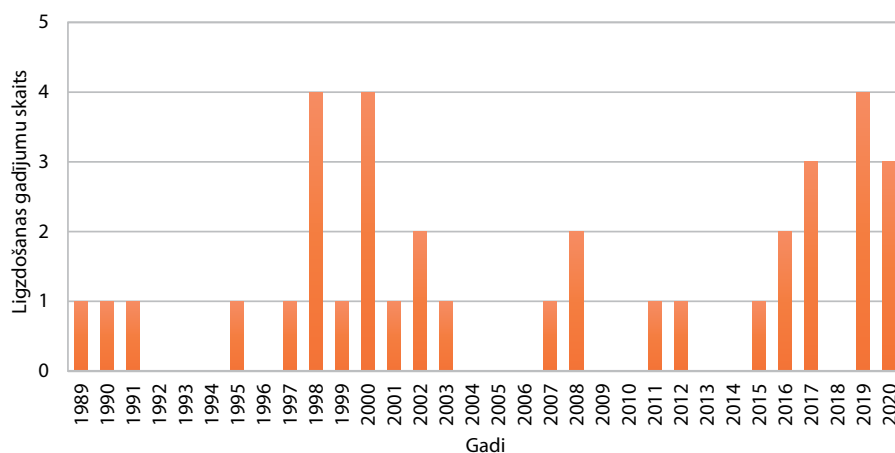
(marta beigās – maijs), jo novērotie putni varētu būt ziemeļtāji, kas vēl nav aizlidojuši uz savām ligzdošanas vietām Skandināvijā.

Kopš 20. gs. 90. gadiem ar mainīgu intensitāti tika pārbaudītas ūdensstrazdam piemērotas vietas ligzdošanas sezonā. Lielāka uzmanība tika pievērsta Gaujas Nacionālajā parkā esošo vietu pārbaudei (Račinskis, Lebus, 1994; Strazds u.c., 1999). Savukārt Kurzemē pārbaudītas galvenokārt Abavas pietekas (V. Adamsona novērojumi). 2003.–2006. gadā autori veikuši vairākas ekspedīcijas, mērķtiecīgi pārbaudot ūdensstrazdam piemērotās ligzdošanas vietas Kurzemē un Vidzemē. Kopš 2002. gada ziemā tiek

veikta ūdensstrazdu nakšņošanas vietu pārbaude, un to laikā atrastas vairākas ligzdas. Pēdējos gados ligzdošanas periodā pārbaudītas tikai vietas, kur iepriekš tika konstatēta ligzdošana, un vairākas citas ligzdošanai perspektīvākās vietas.

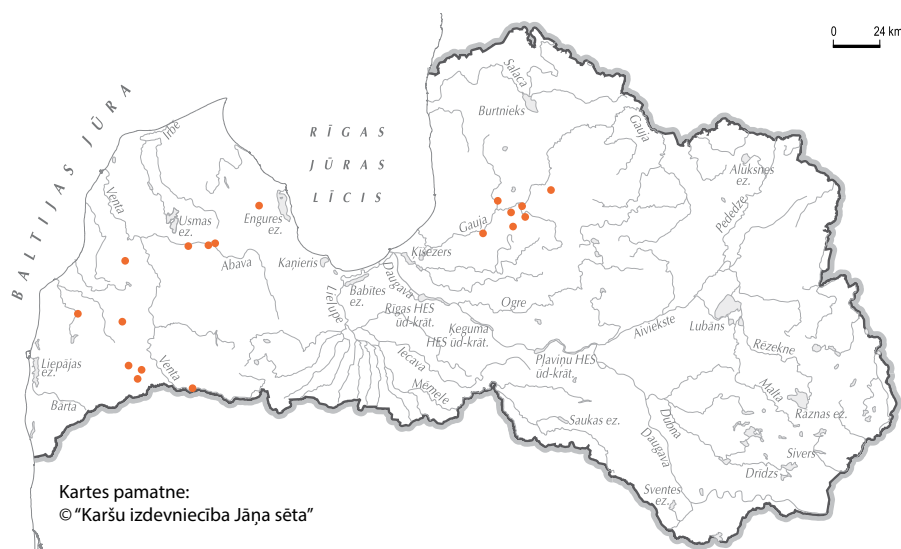
Lai palielinātu ūdensstrazdam ligzdošanai piemērotu vietu skaitu, tika izvietoti piemēroti būriši. Pirmais Latvijā izlikts 1997. gadā, bet mērķtieciģi būriši ūdensstrazdiem tika izlikti kopš 2002. gada. Savukārt 2003./2004. gada ziemā piemērotās vietās Kurzemē, Vidzemē un Zemgalē tika izlikti 50 būriši. Izgatavoto būrišu izmēri bija 20x20x20 cm. Turpmākajos gados būrišu uzstādīšanas darbi turpinājās, pavisam tie tika uzlikti 61 vietā. Lielākais ūdensstrazdam pieejamo būru skaits vienlaicīgi bija 56. Diemžēl laika gaitā daudzi būri tika norauti (Lediņš, Kalvāns, 2013). 2020. gada ūdensstrazdiem pieejamo būrišu skaits bija 46.

Pētījuma primārais mērķis bija noskaidrot, vai piemērotu ligzdošanas vietu trūkums ir iemesls mazajam ligzdojošo ūdensstrazdu pāru skaitam Latvijā. Bija cerība, ka klinšu un stāvkrastu trūkumu šiem putniem citādi piemērotās vietās var kompensēt ar būrišiem, tos izvietojot zem tiltiem, aizsprostiem un caurtekās. Ja šādi izdotos piesaistīt Latvijai ievērojamu skaitu ligzdotāju, tas būtu labs atbalsts sugai, kura cietusi no

1. ATTĒLS. Ligzdošanas gadījumu skaits 1989.–2020. gadā.

FIGURE 1. Numbers of Dipper breeding cases 1989–2020.

2. ATTĒLS. Ūdensstrazdu ligzdošanas gadījumi Latvijā 1989.–2020. gadā.

FIGURE 2. Breeding places of Dipper in Latvia 1989–2020.

cilvēka saimnieciskās darbības (mazo HES izbūve) un kuras populācija Ziemeļvalstīs ir sliktākā stāvoklī nekā 90. gados (Vuorinen, 2010).

Rezultāti un analīze

Laika posmā no 1989. līdz 2020. gadam bija zināmas 18 ūdensstrazda ligzdošanas vietas ar 36 pierādītiem ligzdošanas gadījumiem. Visvairāk šādu gadījumu bija 1998., 2000. un 2020. gadā – katrā pa četriem (1. attēls). Ģeogrāfiski var izdalīt divus reģionus, kur ligzdo ūdensstrazds – Kurzeme un Vidzeme. Kurzemē tās ir galvenokārt Ventas pietekas, savukārt Vidzemē – Gaujas pietekas Gaujas Nacionālā parka teritorijā (2. attēls). Konstatēts, ka vairākās vietās ūdensstrazds ligzdojis atkārtoti vairākus gadus. Visvairāk reižu putni ligzdoja vai mēģināja ligzdot Rendā – astoņas reizes. Turklāt Rendā ūdensstrazds ligzdoja piecus gadus pēc kārtas. Septiņās vietās konstatēts, ka ūdensstrazds ligzdojis tikai vienu reizi (1. tabula).

Foto: Aigars Kalvāns

Ūdensstrazda ligzda ar mazuliem. Virbupe, 08.05.2015.

Pirmo reizi būros ūdensstrazds mēģinājis ligzdot 2000. gadā – Ieriķos konstatēta nepabeigta ligzda. Nākamais ligzdošanas gadījums būrī bija 2011. gadā Virbupē (Lediņš, Kalvāns, 2013), turpat ligzdoja arī 2015. un 2016. gadā. Savukārt pēdējos divos gados ūdensstrazds būros jau ligzdoja četrās vietās, trīs ligzdošanas gadījumi vienlaicīgi katrā gadā.

Visās vietās, kur tika konstatēta ūdensstrazda ligzdošana, tas arī ziemoja. Šajās vietās ir piemēroti apstākļi gan ziemošanai, gan ligzdošanai. Ligzdošanas vietu raksturojums ir sekojošs – straujtecēs pie smilšakmens vai dolomīta iežu atsegumiem, tiltiem, caurtekām vai ūdensdzirnavām. Ligzdas bija novietotas iežu vai mūra nišās, starp caurteku grodiem, uz tilta sijām un, protams, būrišos.

Analizējot ligzdošanas sekmes, konstatēts, ka tās bijušas sekmīgas (pārbaudes brīdī bija dzīvi mazuļi) vismaz 75% gadījumu (n=27). Mazuļu skaits ligzdā bija 2–6, vidēji 4,48 (n=11). Ūdensstrazds ir samērā agrs ligzdotājs – olas ligzdā varētu konstatēt jau pirmajās aprīļa dienās, un mazuļi

Foto: Edgars Lediņš

Ūdensstrazda mazulis. Virbupe, 08.05.2016.

ligzdu atstāj maija vidū (28.04.2020. ligzdā bija aptuveni nedēļu veci mazuļi). Līdz šim konstatēts, ka Latvijā ligzdojošiem ūdensstrazdiem ir tikai viens perējums.

Ūdensstrazdu ligzdošana Latvijā, iespējams, saistīta ar siltām ziemām un

zemo palu ūdeņu līmeni pavasaros. Ļoti ticams, ka dzidra, nesaduļkota ūdens pieejamība potenciālajā ligzdošanas vietā ir svarīgs faktors, lai ūdensstrazds izšķirtos par lēmumu palikt un ligzdot Latvijā.

Lai aprēķinātu būrišu efektivitāti ūdensstrazdu ligzdošanai, no visiem uzstādītajiem tika izvēlēti ligzdošanai piemēroti būriši – tādi, kas izvietoti vietās, kur attālums līdz tekošam ūdenim nepārsniedz 3–4 m – caurtekās, aizsprostos un zemos tiltiņos, vairākumā gadījumu – vietās, kur ir konstatēta ūdensstrazdu nakšņošana. Augstu dzelzsbetona tiltos un tamlīdzīgās vietās uzstādītie būriši ligzdojošo ūdensstrazdu piesaistei nav pārāk efektīvi (ligzdošana Latvijā tādās nav konstatēta). Domājams, tāpēc, ka šādas vietas vairāk pakļautas vējam, arī ziemā tajos ir zemāka temperatūra, un tie mazāk tiek izmantoti arī nakšņošanai (iespējams, ūdensstrazdi izvēlas savu nakšņošanas vietu ziemā par ligzdas vietu pavasari), tādēļ tālākā datu analizē nav iekļauti (2. tabula). Tika aprēķināts apdzīvoto ūdensstrazdu būru īpatnsvars, izteikts procentos no kopējā ūdensstrazdu ligzdošanai piemēroto būru skaita, 2004–2020, % (3. attēls), un var secināt, ka pēdējos gados ir novērots statistiski nozīmīgi vairāk

1. TABULA. Apkopojums par ūdensstrazda ligzdošanu Latvijā 1989.–2020. gadā.
TABLE 1. An overview of Dipper breeding in Latvia 1989–2020.

Nr.	Upes nosaukums	Gads, ligzdošanas sekmes	Novērotāji (literatūras avots)
1	Lētiža	2002.g. ligzda ar olām; 2017.g. lietota vai nepabeigta ligzda	A. Kalvāns, E. Lediņš
2	Brasla	2000.g. ligzda ar mazuļiem	E. Račinskis, E. Dzenis (Celmiņš, 2000)
3	Durbe	2017.g. nepabeigta ligzda	A. Kalvāns
4	Bakūze	2002.g. lietota vai nepabeigta ligzda	A. Kalvāns, E. Lediņš
5	Lanka	2019.g. ligzda ar mazuļiem	E. Lediņš
6	Suste	2000.g. ligzda ar mazuļiem	M. Jaunzemis, V. Ādamsons (Celmiņš, 2000)
7	Grūba	2000.g. nepabeigta ligzda; 2017.g. ligzda ar mazuļiem	E. Račinskis, S. Laime
8	Vanka	2016.g. lietota vai nepabeigta ligzda	A. Kalvāns, E. Lediņš
9	Līgatne (1)	1998.g. un 2000.g. ligzda ar mazuļiem	E. Račinskis (Celmiņš, 2000)
10	Līgatne (2)	1998.g. un 2003.g. ligzda ar mazuļiem	E. Račinskis, E. Dzenis (Strazds u.c., 1999; Dzenis, 2003)
11	Lorupe	2020.g. ligzda ar mazuļiem	A. Kalvāns
12	Amata	1990.g. ligzda ar mazuļiem; 1991.g. ligzda ar mazuļiem	A. Eglītis (Eglītis, 1992)
13	Jādekša	2007.g., 2019.g. un 2020.g. ligzda ar mazuļiem	E. Dzenis, A. Kalvāns
14	Īvande	1997.-2001., 2008. un 2019.g. ligzda ar mazuļiem; 2012.g. ligzda ar olām	V. Ādamsons, A. Kalvāns (Celmiņš, 2000)
15	Virbupe	2011., 2015., 2016.g. ligzda ar mazuļiem	E. Lediņš, A. Kalvāns
16	Vaive	1989. un 1995.g. ligzda ar mazuļiem	A. Eglītis, E. Račinskis (Eglītis, 1992; Strazds u.c., 1999)
17	Vaipe	2019.g. lietota vai nepabeigta ligzda; 2020.g. ligzda ar mazuļiem	A. Kalvāns, E. Lediņš
18	Valgale	2008.g. ligzda ar mazuļiem	V. Ādamsons

ūdensstrazdu ligzdošanas gadījumu būrīšos nekā agrākos gados – regresijas vienādojums ir statistiski nozīmīgs ($F(1,15)=8.01, p=0.01266$ ar $R^2=0.3481$), tāpat kā leņķa koeficients, kas ierosina pieaugumu par 0.8132% (95% TI 0.2% ... 1.43%) gadā ar $p=0.0127$.

Apkopojot 17 gadu rezultātus ar ūdensstrazdu būrīšiem, var secināt – lai gan Latvijā ziemojošajiem ūdensstrazdiem piemīt tendence pavasarī izvēlēties riskanto ceļu pāri Baltijas jūrai uz ligzdošanas vietām Zviedrijā un Norvēģijā neatkarīgi no tā, ka tepat uz vietas ir pieejama gan vieta ligzdai, gan labi barošanās apstākļi, atsevišķos gados var būt situācijas, ka vairāki pāri ūdensstrazdu Latvijā paliek ligzdot. Šī tendence pēdējos gados ir izteiktāka. Tādējādi varam secināt, ka būrīšu izvietošana ūdensstrazdu ligzdošanai piemērotās vietās ir nozīme atsevišķu pāru piesaistīšanai ligzdošanai Latvijā.

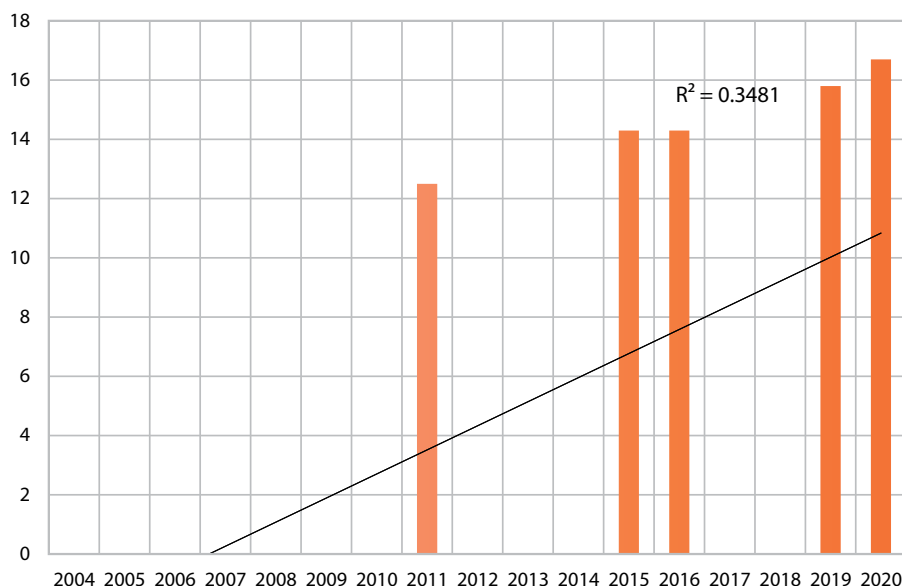
Pateicība

Autori izsaka pateicību savām ģimenēm par atbalstu un pacietību daudzu gadu garumā. Pateicība arī Agrim Celmiņam, Edgaram Dzenim, Edmundam Račinskim, Valdim Ādamsonam un citiem par sniegtajiem datiem! Paldies Andrim Avotiņam junioram par ieguldījumu datu matemātiskajā interpretācijā.

Foto: Aigars Kalvāns

Ūdensstrazda ligzda būrī. Pļavas, 29.04.2019.

3. ATTĒLS. Apdzīvoto ūdensstrazdu būru īpatsvars, izteikts procentos no kopējā ūdensstrazdu ligzdošanai piemēroto būru skaita, 2004.–2020. gadā.

FIGURE 3. Nestboxes used by Dippers as a percentage of the total number of nestboxes intended for Dippers 2004–2020.

Literatūra

- Celmiņš A. 2000. Kopsavilkums par interesantākajiem putnu novērojumiem 2000. gadā. *Putni dabā* 10.4: 21–28.
- Dzenis E. 2003. Ūdensstrazdi un pelēkās cielavas Latvijā 2003. gadā. *Putni dabā* 13.2: 24–25.
- Eglītis A. 1992. Atrast ūdensstrazda ligzdu. *Latvijas daba* 1: 12–14.
- Grosse A., Transehe S. 1929. Verzeichnis der Wirbeltiere des Ostbaltischen Gebietes. *Arbeiten des Naturforschenden Vereins zu Riga* 18: 1–75.
- Lediņš E., Kalvāns A. 2013. Ūdensstrazdu *Cinclus cinclus* būrīšu projekta 10 gadu darbības pārskats. *Putni dabā* 4: 7–9.
- Priednieks J., Strazds M., Strazds A., Petriņš A. 1989. Latvijas ligzdojošo putnu atlants 1980–1984. Rīga: Zinātne. 351 lpp.
- Račinskis E., Lebus R. 1994. Zivju dzeniši un ūdensstrazdi. *Putni dabā* 4: 54–55.
- Strazds M., Račinskis E., Kalvāns A. 1999. Gaujas Nacionālā parka ligzdojošie putni. *Putni dabā* 9.3–4: 2–33.
- Vuorinen J. 2010. The Dippers' breeding in SE Sweden. *Cinclus Scandinavicus*: 12–18.
- Янаус М. 1983. Оляпка *Cinclus cinclus*. В кн. Птицы Латвии. Территориальное размещение и численность. Рига, Зинатне: 150.

Foto: Edgars Lediņš

Ūdensstrazda ligzda caurtekā. Perējums nav bijis sekmīgs, ligzdā atrastas olas un čaumalas. Vaiņode, 01.03.2002.

Summary

Dipper Breeding in Latvia /Aigars Kalvāns, Edgars Lediņš/

The Dipper *Cinclus cinclus* is a rare breeder in Latvia. During the period from 1989 to 2020, 18 Dipper nesting sites were found with 36 proven nesting cases. In most places, the Dipper has nested several times, and in one, it has been found that it had nested for five consecutive years. In recent years, the Dipper has been nesting more and more in nest boxes. In 2019 and 2020 the Dipper nested in three nest boxes.

2. TABULA. Ūdensstrazdu ligzdošanas rādītāji ligzdošanai piemērotos būros, 2004.–2020. gadā.

TABLE 2. Dipper nesting in suitable nestboxes 2004–2020.

Gads	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ligzdošanai piemēroto būru skaits	16	16	11	10	10	8	8	8	8	9	8	7	7	8	8	19	18
Apdzīvoto būru skaits	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	3	3
Apdzīvoto būru %	0	0	0	0	0	0	0	12,5	0	0	0	14,3	14,3	0	0	15,8	16,7

Foto: Miguel Ángel Gómez-Serrano

Uz pludmali labāk bez suņa

SINTIJA MARTINSONE,
sintija.martinsone@daba.gov.lv

Pēdējos gadu desmitos ir ievērojami pieaugusi rekreācijas intensitāte dabas teritorijās (Tablado, Jenni, 2015). Latvijā jūras piekraste ir ļoti populārs gan vietējo, gan ārvalstu tūristu galamērķis. Kopējais apmeklējumu skaits 2019. gadā piekrastē bija aptuveni astoņi miljoni. Kopš 2015. gada to skaits ir pieaudzis par vairāk nekā trīs miljoniem. Apmeklējumu augstākās intensitātes periods lielā mērā sakrīt ar piekrastes putnu ligzdošanas periodu (Klepers, 2020).

Šādā situācijā ir svarīgi saprast likumsakarības, kas nosaka putnu atbildes reakciju uz cilvēka traucējumu, un dabas teritorijās ieviest atbilstošus pasākumus, kas ļautu pastāvēt līdzās gan dabiskajām ekosistēmām,

gan rekreācijai. Putnu atbildes reakcija uz traucējumu ir ligzdas pamešana, turklāt šāda uzvedība var būt atkarīga no daudziem faktoriem (Tablado, Jenni, 2015).

Tie var būt:

- dzīvotnes veids ligzdas atrašanās vietā (Montgomerie, Weatherhead, 1988),
- cilvēku – potenciālo traucētāju – konstatēšanas spēja atkarībā no apkārtējās ainavas (Gomez-Serrano, Lopez-Lopez, 2014),
- attālums, kādā traucējums sākas (Blumstein, 2003),
- konkrētas sugas tolerances līmenis pret traucējumu (Holm, Laursen, 2009),
- putna dzimums (Conway, Martin, 2000),
- putna fiziskā kondīcija (Beale, Monaghan, 2004),
- vienlaicīga plēsēju klātbūtne un

cilvēka traucējums (Weston, Elgar, 2007),

- olu pārkaršanas risks, atstājot tās atklātas (Weston *et al.*, 2011),
- putna spēja pierast pie traucējumiem (St Clair *et al.*, 2010).

Traucējumiem ir ļoti liela ietekme uz fizisko kondīciju. Traucētiem putniem ir palielināts enerģijas patēriņš, kas noved pie ligzdošanas sekmju pasliktināšanās (Gómez-Serrano, 2020). Ilgtermiņā ligzdošanas sekmju samazināšanās var novest pie populācijas sarūkuma.

Lai novērtētu, kā cilvēku klātbūtne ietekmē ligzdojošos putnus Vidusjūras pludmalēs, tika pētīta perējošu jūras tārtiņu *Charadrius alexandrinus* uzvedība četrās pludmalēs Spānijas austrumu piekrastē, novērtējot, kā tie reaģē uz cilvēku,

transportlīdzekļu un suņu klātbūtni. Pētījumā tika analizēti tie gadījumi, kad traucējums atradās tuvāk par 75 m no tārtiņa ligzdas.

Pētījumā konstatēts, ka var izdalīt četras traucētāju grupas, kas ierosināja perējošo tārtiņu ligzdas pamešanu – statistiski cilvēki (uzturējās vienā vietā ilgāk par minūti), gājēji, gājēji ar suņiem un suņi bez saimnieka tuvumā. Par traucējuma sliekšni tika pieņemts 5% ligzdu īpatsvars, no kurām perējošie tārtiņi aizlaidās. Visjūtīgāk putni reaģēja tad, ja traucētājs atradās primārajās kāpās vai uz takas ligzdas tuvumā – 65,9% gadījumu putns aizlidoja no ligzdas, ja traucējums notika kāpās, un 24,7% gadījumu ligzdas pamešanas uzvedību noteica traucējums uz takām ligzdas tuvumā. Mazāk jūtīgi putni reaģēja uz traucējumu pludmalē.

Savukārt, analizējot datus atkarībā no tā, kas bija traucētājs, visaugstāko putnu atbildes reakciju izraisīja nepieskatīti suņi (tuvumā nebija saimnieka) – 100% gadījumu ligzda tika pamesta, ja suns atradās primārajās kāpās, un 50% gadījumu – ja pludmalē. Arī rezultāti attiecībā uz suņiem bez pavadas (bet kopā ar saimnieku) bija līdzīgi – 93,8% gadījumu tārtiņš pameta ligzdu, ja cilvēks ar suni pārvietojās pa primārajām kāpām, un 80% gadījumu – ja gāja pa takām ligzdas tuvumā. Interesanti, ka cilvēks viens pats daudz mazākā mērā ietekmēja ligzdojošos putnus: neatkarīgi no traucējuma vietas cilvēks (kājamgājējs) bez suņa pamešanas uzvedību izraisīja tikai 10,5% gadījumu. Tas ir gandrīz piecas reizes mazāk salīdzinājumā ar cilvēku, kas iet ar suni bez pavadas, un astoņas reizes mazāk salīdzinājumā ar brīvi klaiņojošu suni. Datu analīze parādīja, ka kopumā suņa klātbūtne palielināja ligzdas pamešanas varbūtību

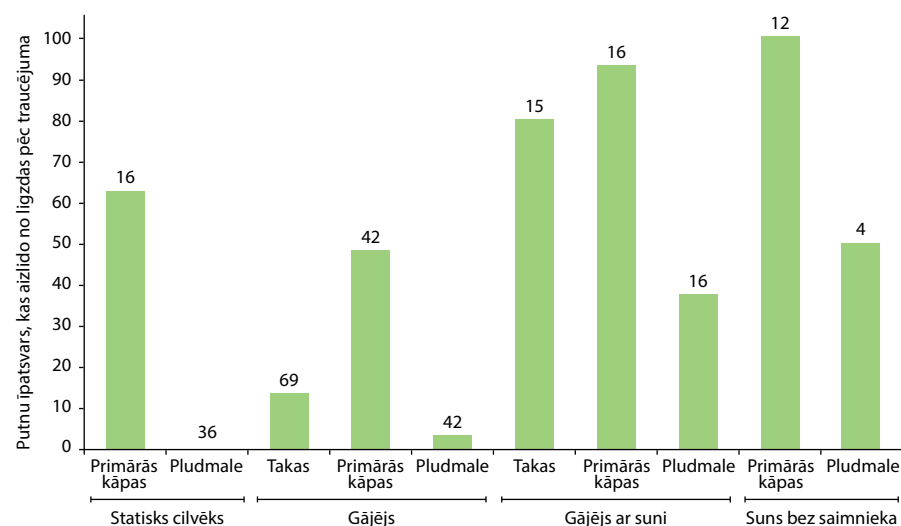
Foto: Sīmtija Martinsone

Smilšu tārtiņa *Chradrius hiaticula* vēl nelidojošs jaunais putns Kurzemes pludmalē starp Liepeni un Ovišiem (17.06.2020.). Cāļi iegūst lidspēju tikai 24 dienas pēc izšķilšanās un šajā periodā ir pakļauti lieliem bojāejas riskam.

līdz pat 6,2 reizēm. Visi šajā pētījumā iekļautie suņi bija bez pavadas, līdz ar to nebija iespējams izdarīt secinājumus par to, kā mainās traucējuma intensitāte, ja suns tiek vests pavadā (Gómez-Serrano, 2020).

Šajā pētījumā tika iegūti interesanti secinājumi attiecībā uz aktīvo atpūtu piekrastē – skriešanu un pārvietošanos ar velosipēdu. Secināts, ka aktīvā atpūta nepalielina ietekmi uz ligzdojošajiem tārtiņiem salīdzinājumā ar cilvēkiem, kas vienkārši pastaigājas ar vai bez suņiem. Skrējēji (bez suņiem) ierosināja ligzdas pamešanu tikai 2% gadījumu, savukārt velosipēdisti – nevienā. Taču visi pētījumā novērotie velosipēdisti pārvietojās tikai pa ceļiem vai promenādēm (1. tabula) (Gómez-Serrano, 2020).

Turpretim cits pētījums tomēr liek secināt, ka skrējēji vairāk traucē putnus salīdzinājumā ar gājējiem. Attālumam, kādā skrējēji iztraucēja putnus,

1. ATTĒLS. No ligzdas aizlidojušo putnu īpatsvars atkarībā no traucējuma veida un vietas. Katrai kombinācijai dots relatīvais daudzums ligzdu, kuras putni īslaicīgi pameta pēc traucējuma, kā arī absolūtais šādu gadījumu skaits (Gómez-Serrano, 2020). FIGURE 1. Percentage of birds that flushed when disturbed according to the location and type of beach user. For each combination, the percentage of nests in which the incubating bird flushed is shown. Sample sizes are given above each bar (Gómez-Serrano, 2020).

Foto: Ruslans Matrozijs

Mazā zīriņa *Sternula albifrons* ligzda Gaujas grīvā (06.06.2010.), kur blakus var saskatīt traucētāju pēdas – cilvēka, suņa un kvadracikla.

1. TABULA. Ligzdu pamešanas īpatsvars atkarībā no traucējuma veida un vietas. Katrā kategorijā ir norādīts ligzdas pamešanas gadījumu relatīvais daudzums un absolūtais gadījumu skaits. Kategorijā "Lidaparāts" ir iekļautas lidmašīnas un helikopteri; kategorijā "Motorizēts transportlīdzeklis" – automašīnas un motocikli. Kategorija "Krasts kopā" ietver traucējumus, kas reģistrēti visās piecās pētījumā ietvertajās vietās kopā (Gómez-Serrano, 2020).

TABLE 1. Percentages of flushing according to the type and location of the disturbance events. The flushing percentage and the number of events recorded in each category are shown. The Aircraft (Lidaparāts) category includes airplanes and helicopters, and Motorized Vehicles (Motorizēts transportlīdzeklis) include cars and motorcycles. The Total Beach (Krasts kopā) category includes the disturbance events registered in the five locations studied (Gómez-Serrano, 2020).

Traucējuma veids	Ceļš		Promenāde		Pludmale		Primārās kāpas		Takas		Krasts kopā	
	aizlido (%)	N	aizlido (%)	N	aizlido (%)	N	aizlido (%)	N	aizlido (%)	N	aizlido (%)	N
Lidaparāts											0,0	16
Motorizēts transportlīdzeklis	0,0	52									0,0	52
Velosipēdists	0,0	30	0,0	14							0,0	44
Statisks cilvēks			0,0	22	0,0	36	62,5	16			13,5	74
Skrējējs	0,0	70	3,4	58	0,0	18	50,0	2			2,0	148
Gājējs	0,0	2	2,38	168	2,4	42	47,6	42	12,9	70	10,5	324
Gājējs ar suni			10,0	20	37,5	16	93,8	16	80,0	15	52,2	67
Suns bez saimnieka					50,0	4	100,0	12			87,5	16
Traucējumi kopā	0,0	154	2,8	282	7,8	116	65,9	88	24,7	85	13,0	741

šajā pētījumā bija lielāks (21,3 m) salīdzinājumā ar attālumu, kādā putni reaģēja uz gājēju (16,6 m). Tas tiek izskaidrots ar traucētāja tuvošanās ātrumu un trokšņa līmeni, kādu tas rada (Lethlean *et al.*, 2017).

Pētījumā Spānijas austrumu piekrastē tika veikts eksperimentāls pētījums, lai noskaidrotu, cik ilgā laikā perējošie tārtiņi atgriežas ligzdā pēc traucējuma. Secināts, ka vidēji tās ir 3,6 minūtes. Interesanti, ka atgriešanās laiks atšķiras atkarībā no pludmales apmeklētības līmeņa: atgriešanās laiks bija īsāks vietās ar lielu antropogēno slodzi (vidēji 2,4 minūtes), bet garāks mazāk apmeklētās pludmalēs (vidēji 3,8 minūtes). Šie rezultāti ļauj secināt, ka tārtiņi kaut kādā mērā pierod pie traucējuma un reaģē uz to mazāk aktīvi. Taču šādam pielāgojumam var būt arī negatīvs efekts, kas izpaužas kā lielāka putnu mirstība (Gómez-Serrano, 2020).

Kādā citā pētījumā Austrālijas piekrastē secināts, ka tārtiņu ligzdošanas sekmes bija būtiski labākas pludmalēs, kurās bija aizliegtas pastaigas ar suņiem: sekmīga ligzdošana šādās

vietās bija 40% gadījumu. Savukārt pludmalēs, kurās suņu pastaigas bija aizliegtas noteiktā diennakts periodā (9:00–17:00), ligzdošanas sekmes bija 12,2%. Pludmalēs, kurās nebija ierobežojumu suņu pastaigām, visi tārtiņi ligzdoja nesekmīgi (ligzdošanas sekmes – 0%) (Dowling, Weston, 1999).

Pētījumā Dienvidkalifornijā noskaidrots, ka suņi pie pavadas iztraucē 11% visu pludmalē sastopamo putnu,

savukārt suņi bez pavadas – 34%. Atrašanās pie pavadas samazina gan platību, kādā dzīvnieks pārvietojas, gan tā pārvietošanās ātrumu, tāpēc rezultātā putni mazāk aktīvi reaģē uz šādu traucējumu (Lafferty, 2001).

Vairākos pētījumos secināts, ka cilvēki vairākumā gadījumu suņus piekrastē staidzina bez pavadas. Arī vietās, kur ir obligāts nosacījums vest pavadā, cilvēki ļoti bieži to neievēro (Weston, Stankowich, 2014). Latvijā šāds nosacījums ir spēkā, piemēram, dabas parkā "Piejūra". Kaut arī pie mums pētījumi par šo tēmu nav veikti, personīgie novērojumi vairāku gadu garumā ļauj secināt, ka šis noteikums netiek ievērots un suņi lielākoties skraida bez pavadas. Veicot piekrastē ligzdojošo putnu monitoringa uzskaites, ir radies priekšstats, ka pastaigas ar suņiem pludmalē ir ļoti iecienītas. Pārsvārā visi novērotie suņi bija bez pavadas, vai arī tie tika paņemti pavadā tikai tad, ja saimnieks tuvumā ieraudzīja kādu citu cilvēku.

Latvijā suņus ir aizliegts vest pastaigās tikai tajās pludmalēs, kuras ir noteiktas kā oficiālas peldvietas, kas kopumā sastāda mazu daļu Latvijas krasta kopgaruma. Citur jūras krastā nekādu ierobežojumu nav. Jāņem vērā, ka šī aizlieguma mērķis ir citi pludmales apmeklētāji (cilvēki), nevis ligzdojošie putni. Jūras krasta posmiem, kas ir noteikti kā oficiālas peldvietas, ir raksturīga ļoti liela

Suns iztraucējis perējošu jūras tārtiņu *Charadrius alexandrinus* Spānijas austrumu piekrastes pludmalē.

Foto: Miguel Ángel Gómez-Serrano

antropogēnā slodze. Tā kā putnu ligzdošanas periods lielā mērā pārklājas arī ar atpūtnieku aktivitātes periodu, šīs vietas jau tāpat no piekrastē ligzdojošo putnu viedokļa ir "tukšās zonas". Līdz ar to aizliegumam šeit pastaigāties ar suņiem praktiski nav pozitīvas ietekmes uz tārtiņu ligzdošanas sekmēm. Savukārt nomaļākos krasta posmos šādi aizliegumi nepastāv. Ir vērojama tendence, ka pašvaldības vēlas kļūt "suņiem draudzīgas", atvēlot to pastaigām nomaļākas vietas, piemēram, Ventspils pašvaldība ir pat noteikusi īpašu teritoriju jūras krastā, kur aicina doties kopā ar suņiem (<https://www.ventspils.lv/lat/pilseta/171326-ventspils-draudzīga-ari-suniem>). Arī citās valstīs ir vērojama šāda tendence – lai mazinātu konfliktu starp suņu īpašniekiem un pārējiem apmeklētājiem, suņu īpašnieki tiek novirzīti uz nomaļākiem krasta posmiem, tādējādi putnu aizsardzības situāciju šajās vietās tikai pasliktinot (Gómez-Serrano, 2020).

Latvijas piekrastes apmeklētības pētījumā aptaujātie cilvēki pāduši viedokli, ka pludmalē būtu jāatļauj pastaigas ar suņiem. Viens no šī pētījuma ieteikumiem ir radīt vairāk alternatīvu vietu aktīvai atpūtai, t. sk. pastaigām ar suņiem, labiekārtojot atbilstošas vietas dabas pamatnē ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (Klepers, 2020). Šīs atziņas liek secināt, ka sabiedrība vēlas šāda veida rekreāciju (pastaigas ar suņiem) jūras krastā un pašvaldības to atbalsta. Satraucošs ir fakts, ka gan sabiedrība, gan institūcijas uz šī jautājuma regulēšanu raugās galvenokārt no pārējās sabiedrības daļas skatu punkta (kurai suņu klātbūtne pludmalēs varētu traucēt), nevis ņem vērā tādu būtisku faktoru kā ietekmi uz dabas vērtībām, t.sk. uz piekrastē ligzdojošiem putniem.

Lai sekmīgāk nodrošinātu piekrastē ligzdojošo putnu aizsardzību, ir nepieciešams mazināt cilvēka radīto traucējumu. Pasaulē tiek īstenoti šādi traucējumu samazināšanas pasākumi attiecībā uz piekrastē ligzdojošajiem putniem (Gómez-Serrano, 2020):

Literatūra

- Beale C.M., Monaghan P. 2004. Behavioural responses to human disturbance: a matter of choice? *Animal Behaviour* 68: 1065–1069.
- Blumstein D.T. 2003. Flight-initiation distance in birds is dependent on intruder starting distance. *The Journal of Wildlife Management* 67: 852–857.
- Conway C.J., Martin T.E. 2000. Effects of ambient temperature on avian incubation behavior. *Behavioral Ecology* 11: 178–188.
- Dowling B., Weston M.A. 1999. Managing a breeding population of the Hooded Plover *Thinornis rubricollis* in a high-use recreational environment. *Bird Conservation International* 9: 255–270.
- Gómez-Serrano M. Á., Lopez-Lopez P. 2014. Nest site selection by Kentish Plover suggests a trade-off between nest-crypsis and predator detection strategies. *PLoS One* 9: e107121.
- Gómez-Serrano M.Á. 2020. Four-legged foes: dogs disturb nesting plovers more than people do on tourist beaches. *Ibis*. doi:10.1111/ibi.12879.
- Holm T.E., Laursen K. 2009. Experimental disturbance by walkers affects behavior and territory density of nesting Black-tailed Godwit *Limosa limosa*. *Ibis* 151: 77–87.
- Klepers A., 2020. Baltijas jūras piekrastes apmeklētība, tās radītās slodzes uz vidi un infrastruktūras vispārīgs izvērtējums. 1. ziņojums. Rīga, Valmiera, Latvijas jūras piekraste; 2020. gada aprīlis.
- Lafferty K.D. 2001. Birds at a Southern California beach: seasonality, habitat use and disturbance by human activity. *Biodiversity and Conservation* 10: 1949–1962.
- Lethlean H., Van Dongen W.F.D., Kostoglou K., Guay P.J., Weston M.A. 2017. Joggers cause greater avian disturbance than walkers. *Landscape and Urban Planning* 159: 42–47.
- Montgomerie R.D., Weatherhead, P.J. 1988. Risks and rewards of nest defence by parent birds. *The Quarterly Review of Biology* 63: 167–187.
- St Clair J.H., Garcia-Pena G.E., Woods R.W., Szekeley T. 2010. Presence of mammalian predators decreases tolerance to human disturbance in a breeding shorebird. *Behavioral Ecology* 21: 1285–1292.
- Tablado Z., Jenni L. 2015. Determinants of uncertainty in wildlife responses to human disturbance. *Biological Reviews* Published online 14 October 2015. <https://doi.org/10.1111/brv.12224>
- Weston M.A., Ehmke G.C., Maguire, G.S. 2011. Nest return times in response to static versus mobile human disturbance. *The Journal of Wildlife Management* 75: 252–255.
- Weston M.A., Elgar M.A. 2007. Responses of incubating Hooded Plovers (*Thinornis rubricollis*) to disturbance. *Journal of Coastal Research* 23: 569–576.
- Weston M.A., Stankowich T. 2014. Dogs as agents of disturbance. M.E. Gompper, Free-ranging Dogs and Wildlife Conservation: 94–116. Oxford: Oxford University Press.

- 1) aizliegums uzturēties suņiem noteiktās vietās jūras krastā;
- 2) nožogojumu izveide starp apmeklētājiem un vietām, kur ligzdo piekrastes putni (nožogojumiem būtu jābūt izvietotiem tādā attālumā no putnu ligzdām, kurā netiek ierosināta ligzdas pamešanas uzvedība);
- 3) noteikums suņiem atrasties pludmalēs tikai pie pavadas; šis tiek uzskatīts par samērā efektīvu veidu, kā samazināt traucējuma negatīvo ietekmi tajās teritorijās, kur nav iespējams īstenot iepriekš minētos pasākumus.

Gaidāms, ka jau trešo gadu īstenotais Latvijas piekrastē ligzdojošo putnu monitorings ilgākā laika periodā sniegs būtisku atbalstu lēmumu pieņemšanā attiecībā uz pasākumiem, kas mazinātu cilvēka radīto traucējuma negatīvo ietekmi uz piekrastē ligzdojošajiem putniem.

Summary

Going to the beach? Leave your dog at home! /Sintija Martinsone/

The intensity of recreational activities in nature has increased significantly in recent decades. The total number of visits to Latvia's coasts in 2019 was approximately eight million, which is three million more than in 2015. Disturbance caused by visitors has a negative impact on coastal breeding birds. A study which took place on the eastern coast of Spain found that visitors with dogs had especially negative effects: the presence of a dog increased the probability of flushing from a nest by 6.2 times compared to when a dog was not present. Managing human-caused disturbance on the beaches is a keystone in protecting coastal breeding birds. Coastal breeding bird monitoring, which has already been in implementation for three years in Latvia, is expected to greatly aid decision making on measures for mitigating the effects of human disturbance on coastal breeding birds.

Īspirkstu cīrulis – jauna suga Latvijas putnu sarakstā

PĒTERIS DAKNIS,
peteris.daknis@gmail.com

Īspirkstu cīruļa *Calandrella brachydactyla* novērojumu skaits kaimiņvalstīs: Somijā vairāk nekā 192 (pārtraukts uzskaitīt), Igaunijā 14, Lietuvā 2, Zviedrijā 46 (Tarsiger.com). Tā kā novērojumu netrūkst, tiek uzskatīts, ka suga Latvijā ieceļo regulāri, vienkārši iepriekš netika pamanīta. Tā bija iekļauta arī Agra Celmiņa apkopotajā 50 Latvijā gaidāmo jauno putnu sugu sarakstā (Putni.lv). Tuvākās zināmās īspirkstu cīruļa ligzdošanas vietas atrodas Ukrainā, taču ligzdošanas areāls ir ļoti plašs, tas aptver teju visas Vidusjūras valstis un turpinās tālāk uz austrumiem.

2020. gada 24. aprīļa rītā nesteidzīgi iekārtojos novērojumu punktā netālu no Rīvas, lai turpmākās četras stundas reģistrētu putnus Lieknes laukos. Tā kā līdz novērojumu sesijas sākumam vēl bija laiks, izmantoju to pelēko strazdu un plukšķu fotografēšanai un saskaitīšanai uz blakus esošā, svaigi apsētā labības lauka, kuru apspīdēja slīpa rīta gaisma tieši no pareizās puses.

Skatot pamanīju uz lauka aizvien vairāk un tālākus putnus, no kuriem divi pievērsa manu uzmanību ar neraksturīgu uzvedību. Tie atradās ne tālāk kā 200 m no manis. Viens no tiem bija lauku cīrulis, kurš diezgan neatlaidīgi centās aiztriekt gaišu, nedaudz mazāku putnu, kas tekāleja ap kurmjū rakumiem, aktīvi barojoties, un daudz neņēma lauku cīruli galvā.

Putnu noteikt, skatoties binoklī, man neizdevās, un fotografēšanai tas bija pārāk tālu. Pēc brīža, skatoties teleskopā, sapratu, ka šādu putnu nepazīstu. Nekādus pārsteidzīgus

Foto: Ainars Mankus / ainars.net

secinājumus neizdarot, sāku šķirstīt noteicēju, un tobrīd vienīgais kaut cik līdzīgais putns tajā šķita lielā čipste, lai arī redzēju neatbilstības. Tas bija pietiekami, lai rastos zināms satraukums, un vēlme noskaidrot, kas tas īsti ir, tikai pieauga.

Tā kā lietojamas bildes man aizvien nebija, tad, izmantojot laukmalē esošo valni, pielavījos pietiekami tuvu, lai varētu putnu dokumentēt, un aizsūtīju bildes saviem putnu vērotāju čomiem – palīdziet saprast, uz ko es skatos. Andris Klepers atbildēja “velk uz īspirkstu cīruli”, kuru, apskatot noteicējā, nu saredzēju arī pats. Šādu sugu ne tikai nebiju redzējis, bet nekad pat nebiju pētījis pazīmes vai citādi par to domājis, vien dažkārt biju dzirdējis nosaukumu. Tāpēc arī fakts, ka šīs sugas nav Latvijā novēroto putnu sarakstā, pārsteidza un vienlaikus sarežģīja situāciju, jo tagad bija nepieciešams iegūt vēl labākas bildes un, vēlams, arī piesaistīt papildu novērotājus, lai pārliecinoši dokumentētu šādu gadījumu.

Pirmais ieradās Ritvars Rekmanis. Kamēr viņš pieskatīja putnu, devos pakaļ Mārim Strazdam, kurš bija pabeidzis rīta uzskaiti citviet. Šie kungi arī klātienē apstiprināja, ka redzamais putns ir īspirkstu cīrulis – 367. suga Latvijas putnu sarakstā (pēc Putni.lv datiem). Baumas par novērojumu sociālajos tīklos jau bija izplatījušās, un, lai tās apstiprinātu un dotu iespēju citiem interesentiem putnu mēģināt atrast un novērot, devāmies uz tuvāko pusdienošanas vietu Labragā, lai iedarbinātu izlādējušos datoru un publicētu attēlus Dabasdati.lv.

Summary Greater Short-toed Lark *Calandrella brachydactyla* observation /Pēteris Daknis/

On 24 April 2020 I went to the migrating bird observation point in the Liekne fields near Rīva. Before starting the count, I was taking photographs of thrushes in a nearby field, when I noticed a small bird I could not identify. After taking a photo I consulted my birding friends via phone, and Andris Klepers suggested it looked like a Greater Short-toed Lark. As this species had not yet been recorded in Latvia, I managed to get better pictures and asked other birders to come and confirm the species.

Dzeltenā gārņa pirmais novērojums Latvijā

GAIDIS GRANDĀNS,
gaidis_g@inbox.lv

Dzeltenais gārnis *Ardeola ralloides* ligzdo Dienvidēropā, Tuvajos Austrumos un Āfrikā. Latvijai tuvākās ligzdošanas vietas ir Ukrainā. Pēc mājaslapas Tarsiger.com informācijas, dzeltenais gārnis līdz šim nav novērots mūsu kaimiņvalstīs Lietuvā un Igaunijā. Tomēr, pateicoties daudz lielākai putnu vērotāju aktivitātei, dzeltenais gārnis regulāri tiek novērots vēl tālāk uz ziemeļiem. Tā ir zināmi 20 novērošanas gadījumi Zviedrijā, seši Somijā un divi Norvēģijā (Tarsiger.com dati). Tā tagad ir 368. suga Latvijas putnu sarakstā (pēc Putni.lv datiem).

Bija vēla 2020. gada 1. jūlija pēcpusdiena. Tobrīd lauku ekspedīciju starplaikā atrados Daugavpilī un jau kopš agra rīta nodarbojos ar tādām biologus maz aizraujošām lietām kā datu analīze, atskaišu un pārskatu gatavošana. Kādā brīdī sapratu, ka vajadzētu izvēdināt galvu, un piezvanīju vietējam putnu vērotājam Andrim Ertam. Pārrunājām iespējas

Foto: Andris Erts

kaut kur īsi aizbraukt pavērot putnus, bet beigās nolēmām tomēr putnošanu šajā vakarā atlikt, jo laika apstākļu prognoze nebija labvēlīga – lietus un vējš. Pēc neilga laika manu darbošanās datorā pārtrauca Andra zvans: “Jauna suga Latvijā! *Skvako heron*¹ Daugavā pie Šuņupes!” Par sugas noteikšanas pareizību man nebija ne mazāko šaubu, jo 2019. gada pavasarī teju divas nedēļas kopā ar Andri bijām putnu vērošanas ekskursijā Izraēlā, kur dzeltenie gārņi ir samērā bieži sastopama suga. Lieki piebilst, ka nekavējoties tvēru pēc nepieciešamā inventāra un skrēju uz auto, lai dotos preti jaunajam “ķeksim”.

Pēc īsa brīža atrados Daugavas krastā, un tur patiešām barojās dzeltenais gārnis – mana 307. Latvijā novērotā suga! Putnu kopīgi vērojām vairāk nekā divas stundas. Tiesa, steigā biju aizmirsis fotokamerā ielikt atmiņas karti, bet, tā kā neizskatījās, ka putns grasītos pazust, paspēju aizbraukt gan pēc atmiņas kartes, gan teleskopa. Visu novērojumu laiku dzeltenais gārnis aktīvi barojās Daugavas krasta sēkļos, veicot arī samērā tālus pārlidojumus. Sprotot, ka labākus foto iegūt neizdosies (putns atradās upes pretējā pusē), devāmies mājup. Pa šo laiku ziņa jau izplatījās Latvijas aktīvāko putnu vērotāju vidū, bet šajā vakarā neviens ierasties nevarēja.

Abi ar Andri sarunājām atkal tikties jau rītausmā, lai censtos vēlreiz ieraudzīt dzelteni gārņi un mēģinātu iegūt labākas kvalitātes foto. Diemžēl Daugavā no rīta putnu vairs neatradām. Vēlāk, dienas gaitā pievienojoties Sandim Laimem (kurš ķeksēšanas nolūkā veica vienu no Latvijā šobrīd

garākajiem autobusu tiešajiem maršrutiem Cēsis–Daugavpils teju 5 stundu garumā), pārmeklējām vēl sugai potenciāli piemērotas vietas Daugavpils pilsētas apkārtnē, bet nesekmīgi.

Jāpiebilst, ka dzeltenais gārnis ir jau otrā (!) Latvijai jaunā putnu suga, kuru Andris Erts ir atklājis Daugavas posmā starp Daugavpils dzelzceļa un Vienības tiltu. 2014. gada 22. oktobrī viņš šeit pamanīja un dokumentēja smiltāju čakstīti *Oenanthe isabellina*, kas joprojām ir vienīgais šīs sugas novērojums Latvijā. Te Andris ir novērojis arī akmeņu čipsti *Anthus petrosus* – otrais zināmais (un vistālākais) novērojums iekšzemē. Tieši pateicoties Andra entuziasmam, vēl 2013. gadā kopīgi atklājām stabilu mazo dumpju *Ixobrychus minutus* populāciju Daugavpils pilsētā. Andra reto putnu novērojumu klāsts Daugavpilī un tās apkārtnē ir gana plašs – Latvijā vienīgais avozetas *Recurvirostra avosetta* novērojums rudens mēnešos Daugavas sērēs pie Nīcgales, ausainie cīruļi *Eremophila alpestris*, stepes lijas *Circus macrourus*, parastā pūkpīle *Somateria mollissima* Daugavā pie Dvietes u.c.

Summary New bird species for Latvia – Squacco Heron! /Gaidis Grandāns/

On 1 July, 2020 a new bird species for Latvia – Squacco Heron *Ardeola ralloides* – was observed in Daugavpils, in the SE part of Latvia. The bird was observed by the Daugava River by local birdwatcher Andris Erts. The Squacco Heron's breeding range is S Europe, the Middle East, and Africa. The closest breeding sites to Latvia are located in Ukraine. According to the Tarsiger.com website there have been no Squacco Heron observations in Lithuania or Estonia yet. Despite this, there are 20 records of this species in Sweden, six in Finland and two in Norway (Tarsiger.com data).

¹ *Squacco heron* – dzeltenā gārņa nosaukums angļu valodā.

Par Stejnegera pīles novērojumu Kolkā

EDGARS SMISLOVS, VLADIMIRS SMISLOVS,
edgarssmislovs@gmail.com

2020. gada 11. oktobrī pirmo reizi Latvijā novērojām Stejnegera pīli¹ *Melanitta stejnegeri*, kas kļuva par 369. sugu Latvijas putnu sarakstā (pēc Putni.lv datiem).

Ilgi domājām, uz kuriem doties putnot brīvdienās (10.–11.10.2020.), un nonācām pie kopīgās domas, kā jābrauc uz Irbes šauruma piekrasti – uz Ovišragu un Kolkku, kur varētu būt laba putnu migrācija. Turklāt skolā informēja, ka Covid-19 izplatības dēļ visu nākamo nedēļu nodarbības notiks attālināti, tāpēc putnošana varēja turpināties ilgāku laiku. Sestdien agri no rīta devāmies

no Rīgas uz Sātiņu un Skrundas zivju dīķiem, bet pievakarē iebraucām Ovišos. Iznākot jūrmalā, ieraudzījām “tukšu jūru” bez putniem un desmitiem bušu maksšķerņieku krastā. Arī svētdien visu dienu pavadījām turpat, bet putnu migrācija bija samērā vāja, tāpēc vakarā devāmies uz Kolkku, kur valdīja pilnīgs bezvējš ar mierīgu jūru.

No Kolkasraga Rīgas liča pusē ar teleskopu pārskatījām tumšo pīļu *Melanitta fusca* baru, kurā bija apmēram 50 tēviņi. Starp tiem aptuveni 700 metrus no krasta pamanījām vienu divainu īpatni – ar parastai pūk-

pīlei līdzīgu siluetu un garu “ķeksi” aiz acs. No putnotāju vidū populārās somu interneta vietnes Tarsiger.com, kur tiek apkopoti reto putnu novērojumi (tai skaitā arī no Baltijas valstīm), jau zinājām, ka pēdējos gados Igaunijā daudzas reizes novērota Stejnegera pīle *Melanitta stejnegeri* ar raksturīgu knābja formu. Fotografēšanai bija pārāk vēls un apmācies, turklāt pīle peldēja pārāk tālu. Ar cerībām, ka to ieraudzīsīm rītdien un labā gaismā, devāmies gulēt.

Pirmdienas rīts atausa ar skaidru un saulainu laiku, bet no Rīgas liča puses jūras apskati traucēja spilgtā saule, tāpēc sākumā devāmies putnot uz Irbes šauruma pusi. Kad saule nogriezās sānis, aizgājām uz to vietu līcī, kur vakardien bija uzturējies divainā pīle. Vairākas reizes ar teleskopu rūpīgi pārskatot ap 600 tumšās pīles, meklēto tā arī neizdevās ieraudzīt. Paejot vēl pāris simtus metru uz ostas pusi, nolēmām apskatīties vēlreiz un atradām to starp tālākajām pīlēm.

Novērojumu vajadzēja pienācīgi dokumentēt, tāpēc apmēram stundu skatījāmies teleskopā (ar 60x palielinājumu) un laiku pa laikam digiskopējām (fotografējām ar mobilo telefonu caur teleskopu), kā rezultātā baterija gandrīz izlādējās. Apskatot iegūtos attēlus, sapratām, ka salīdzinājumā ar to, ko redzējām ar acīm teleskopā, bildēs nekas jēdzīgs nesanāk. Pēc neilgām pārdomām pamēģinājām filmēt video caur teleskopu, un tas izrādījās ļoti labs paņēmieni! Uzfilmējām vairākus desmitus klipu (katrs vairākas minūtes garš), aizpildot gandrīz visu atmiņas apjomu...

Pēkšņi pīle pacēlās spārnos, mazliet palidoja krasta virzienā un nosēdās

Foto: Vladimirs Smislovs

Viens no putna atradējiem – Edgars Smislovs – Kolkas pludmalē.

¹ Lai gan Māra Strazda un līdzautoru publikācijā žurnāla “Putni dabā” zinātniskajā pielikumā 2014. gadā (Strazds u.c., 2014) suga ir nosaukta par Āzijas pīli, tomēr ornitofaunistikas ekspertu konsultācijās izlemts, ka piedāvātais nosaukums nav piemērots, jo, lai arī pīle sastopama plašā areālā, tas aptver visai nelielu daļu Āzijas. Citās valodās pārsvarā lietoti sugas nosaukumi Sibīrijas pīle, kas daudz precīzāk raksturo izplatības areālu, vai Stejnegera pīle, atsaucoties uz ornitologu Leonardu Stejnegeru, kura vārdā tā nosaukta zinātniskajā nosaukumā un angļu valodā 1887. gadā, kad pirmo reizi aprakstīta, vai paugurknābja pīle, raksturojot tās izskatu. Žurnāla redakcijai, tāpat kā ornitofaunistikas ekspertiem pirmā novērojuma Latvijā autori izšķirušies par labu nosaukumam Stejnegera pīle arī latviešu valodā, kas, cita starpā, arī atvieglos un veicinās retās sugas latviskā nosaukuma lietošanu, tam sakrīt ar sugas zinātnisko un angļu nosaukumu.

uz ūdens. Ar palikušajiem 10% baterijas paspējām uzfilmēt vēl četrus video. Novērojums iespēju robežās bija dokumentēts! Kad putns aizpeldēja tālāk jūrā, devāmies ostas virzienā, kur starp dažādu putnu balsīm izdevās sadzirdēt divainus “paceplīša saucienus”. Kad sameklējām skaņas avotu, tas izrādījās mūsu iepriekš neredzētais tumšais ļauķītis *Phylloscopus fuscatus*, kuru arī izdevās nofotografēt².

Jau vakarpusē Kolkas stāvvietā sameklējām elektrības pieslēguma vietu, uzlādējām telefonu un vēlreiz paskatījāmies safilmēto. Domas dalījās starp divām sugām – Stejnegera pīle *Melanitta stejnegeri* vai Deglāna pīle *Melanitta deglandi*, vai kā šo sugu potenciālais hibrīds ar tumšo pīli, kāda nesēn bija novērota Polijā. Otrdien no rīta aizgājām uz jūru un tikai īslaicīgi teleskopā pamanījām šo pīli, jo ūdensputnus iztraucēja pārlidojošs jūras ērglis. Turpmākajās dienās šo pīli vairs jūrā pie Kolkas neredzējām.

Atbraukuši mājās piektdien, safilmēto materiālu apskatījām un izanalizējām datorā. Pēc labākajiem kadriem no video suga noteikta kā Stejnegera

Stejnegera pīles *Melanitta stejnegeri* tēviņš (pa labi) kopā ar tumšās pīles *Melanitta fusca* tēviņu pie Kolkas. 11.10.2020.

Labākais veids, kā dokumentēt novērojumu, izrādījās uzfilmēt video caur teleskopu, taču iegūt labākus foto nebija iespējams.

Foto: Annika Forstena

Stejnegera pīles *Melanitta stejnegeri* tēviņš (augšā) kopā ar tumšajām pīlēm *Melanitta fusca* Pēsaspea ragā (*Pōōsaspea*) Igaunijā, 14.09.2019.

pīle *Melanitta stejnegeri*. Nosūtījām šos materiālus arī reto putnu ekspertam Agrim Celmiņam, kas apstiprināja noteiktās sugas pareizību. Tikai tad varējām ar pārliecību izziņot šo novērojumu sociālajos tīklos.

Stejnegera pīli 1887. gadā aprakstīja amerikāņu ornitologs Roberts Ridžvejs (*Robert Ridgway*, 1850–1929), to nosaucot par *Oidemina stejnegeri*, par godu norvēģu izcelsmes ornitologam Leonardam Stejnegeram (*Leonhard Stejneger*, 1851–1943). Ilgus gadus tā tika uzskatīta par pasugu pat divām sugām – tumšajai pīlei *Melanitta fusca stejnegeri* un Deglāna pīlei *Melanitta deglandi stejnegeri* – un tikai pēdējos gados izdalīta kā atsevišķa suga. Tai ir plašs izplatības areāls (ap 11,7 milj. km²), kas aptver visu Austrumsibīriju un Tālos Austrumus no Jeņisejas un Altaja līdz Kamčatkai, dienvidos sasniedzot Ķīnas, Mongolijas un Kazahstānas ziemeļus. Ziemošanas vietas atrodas Klusā okeāna rietumu piekrastē no Kamčatkas ziemeļos līdz Ķīnai, Korejai un Japānai dienvidos. Populācijas novērtējums – 400 000 līdz 700 000 īpatņu, suga nav apdraudēta. Stejnegera pīļu mātītes no līdzīga sugu (tumšās pīles,

Foto: Edgars Smislovs

Foto: Edgars Smislovs

Deglāna pīles) mātītēm atšķirt dabā ir ļoti grūti.

Stejnegera pīles nelielā skaitā rudenos aizlido ziemot nevis uz austrumiem, bet uz rietumiem un sasniedz Eiropas valstis. Pēc informācijas vietnē Tarsiger.com, mūsu kaimiņvalstīs Stejnegera pīlei visvairāk novērojumu ir Igaunijā – periodā no 06.09.2019. līdz 17.10.2020. atzīmēta desmit reizes, visi novērojumi Somu līcī no Pēsaspea raga (*Pōōsaspea*). Somijā kopš 1996. gada atzīmēta tikai trīs reizes, Zviedrijā no 2012. līdz 2020. gadam – desmit reizes, bet Lietuvā vēl nav novērota. Novērojums pie Kolkas ir 42. Rietumu Palearktiskā.

Liels paldies Annikai Forstenei (*Annika Forsten*) par Igaunijā novērotās Stejnegera pīles fotogrāfiju.

Summary
Stejneger's Scoter *Melanitta stejnegeri* observation at Kolkasrags /Edgars Smislovs, Vladimirs Smislovs/
 From 11 to 13 October 2020 a male Stejneger's Scoter *Melanitta stejnegeri* was observed near Kolkasrags (N Latvia) in the sea in a flock of ca. 600 Velvet Scoters *Melanitta fusca*. First record for this species in Latvia and 42nd for Western Palearctic.

² 10. novērojums Latvijā. Redakcijas piezīme.

Pusdienu pauze kādā
ligzdu būvēšanas
pasākumā.

Viena diena mežā ar Lipsbergu

JĀNIS KUZE,
janis.kuze@ldf.lv

Zem zābakiem čirkst plāna sniega kārtiņa, šķind ledus, krakšķ lūstošas niedres. Laužamies cauri bebru piedzīvotam staigājām plaša purva malā, laipojot pa kritušiem kokiem un ejot pa zvēru takām. Mans ceļabiedrs, kurš vēl vasarā¹ nosvinēja savu astoņdesmit gadu jubileju, ir žirgts un runīgs, lai gan viens zābaks ir ticis slapjš jau drīz pēc ieiešanas mežā un plecus spiež smagas somas lences. Pirms dažām dienām sazvanīts un uzrunāts šim pasākumam, Juris formāli paburkšķēja, tomēr, kā jau bija gaidāms, beigās labprāt piekrita. Iešana mežā, turklāt vēl kārtīgā ekspedīcijā, viņam joprojām sagādā prieku. Šodien mūsu mērķis ir vecāks mežs purva malā aptuveni divu kilometru gājiena attālumā.

¹ 2019. gada 25. jūlijā.

Lai gan ir decembra sākums, īsta ziema par sevi vēl nelielā mērī. Naktī ir piekods viegls sals, rīts uzasis mierīgs un skaidrs. Mežs ir kluss, retumis dzird iepikstamies zeltgalvišus un zilītes. Pēc gandrīz stundu ilga gājiena nonākam vecā apšu un egļu mežā, kas tālāk uz purvmalas pusi pāriet priežu purvājā. Juris te jūtas kā savā elementā – atrodamies šobrīd vecākajā Latvijā zināmajā klinšu ērgļu ligzdošanas teritorijā, kurā ērgļi gandrīz nepārtraukti ligzdo jau 40 gadus. Šīs teritorijas patieso vecumu var tikai minēt, jo pirmā ligzda, kurā ērgļi te savulaik tika atrasti, pēc vietējā mežsarga atstāstītām ogotāju ziņām esot bijusi zināma jau aptuveni 25 gadus agrāk. Juris to kontrolēja katru gadu laikā no 1981. līdz 1996. gadam. Lai gan purvs liekas šim retajam plēsējam izcili piemērots, pirms nepilniem desmit gadiem nolēmām piedāvāt ērgļiem alternatī-

vas ligzdošanas vietas – tobrīd putnu izmantotā dabiskā ligzda atradās pārāk tuvu cilvēku radīta traucējuma avotam. 2011. gada rudenī uzbūvētās divas mākslīgās ligzdas klinšu ērgļi novērtēja atsaucīgi, abās kopā līdz šim izvedot sešus jaunus putnus. Tomēr te prasās pēc vēl trešās mākslīgās ligzdas – vēl tālāk projām no cilvēku iestaigātajām takām. To uzbūvēt ir mūsu šodienas uzdevums.

Īstā koka atrašana ir puse no veiksmes, otra puse – laba konstrukcija. Bradājam pa pirmās te savulaik atrastās dabiskās ligzdas rajonu, līdz noskatām piemērotu koku – trīsdesmitmetrīgu egli, no kuras varētu pavērties labs skats uz purvu. Darbs pie ligzdas būvēšanas sākas ar konstrukcijām nepieciešamo materiālu gatavošanu – tam noder paaugas eglītes, kas tiek sagarumotas un nomizotas. Mizošana ir ķēpīgākais

un laiku visvairāk patērējošais darbs, tomēr tagad tas nav tik izaicinoši kā liela sala apstākļos, kad piesalusī miza ir jānoskalda pa kripatai vien. Šo metodi – uz balstiem novietotas platformas lielajiem ērgļiem un arī ūpjēm jeb tā saucamās balstu ligzdas – savulaik aizsāka izmantot tieši Juris. Laika gaitā to esam attīstījuši tālāk, un tagad būvētās pamatnes var kalpot par drošu ligzdošanas vietu vismaz 20 gadus. Pareizi uzturētas un vajadzības gadījumā pieremontētas – vēl krietni ilgāk.

Kad abi balstu pāri ir gatavi, kāpju kokā. Te gaida pārsteigums – esmu jau labi augstu virs zemes, kad man virs galvas no koka izlaižas klinšu ērgļa jaunais putns! Acīmredzot, mūsu nepamanīts, ielaidies kokā brīdi iepriekš, jo maz ticams, ka būtu pacietis mūsu skaļo rosišanos zem koka vairāku stundu garumā. Juris tikmēr paliek uz zemes – mizot atlikušos materiālus un secīgi dot augšā visas konstrukcijas daļas. Un, protams, darīt vēl vienu darbu, bez kura nav iedomājami pasākumi ar viņa piedalīšanos – nav ilgi jāgaida, līdz egles galotne sāk tīties dūmos, ko rada lejā sprakšķošs pamatīgs ugunskurs.

Turpmākās dažas stundas pāriet raitā darbā. Sākumā 25 metrus augsto ceļu augšup kokā mēro smagie balstu pāri. Kad tie ir vietā, seko platformas mieti, tad vainagam domāti vairāki egļu zaru klēpji, un nu jau būvējums ir ieguvis ligzdas aprises. Diena ir klusa un mierīga – tieši tas, kas vajadzīgs, lai strādātu kokā. Mūsu darbošanās ir ieinteresējusi kraukļus, kas ik pa laikam kramšķinādami izmet līkumu virs egles galotnes. Tālumā klaigā melnā dzilna, dzird krustknābjus, švikst pārlidojošu gulbju spārni. Ar īso decembra dienu šādam darbam knapi pietiek – kad, darbus pabeidzis, esmu lejā no koka, ir jau dziļa krēsla.

Juris rosās ap ugunsкуру, kas sarkanīgā gaismā iekrāso veco egļu stumbrus – sadeg tajā samestās pāri palikušo ligzdas materiālu atliekas un neizmantotie egļu zari. Piesēžam un iedzeram tēju, tad vācam iedzi-

Pašas pirmās šajā teritorijā zināmās ligzdas rajonā – tā bija uzbūvēta apsē. Tagad ligzdas koks jau ir nokritis. Mākslīgo ligzdu uzbūvējām aptuveni 50 metrus tālāk.

vi – ornitokomplektu (Jura ieviests termins), cenšoties neko nepazaudēt. Ārā ejam pilnīgā tumsā, lukturišu gaismā. Nolemjam mēģināt citu maršrutu, kas gājienu līdz ceļam varētu padarīt nedaudz garāku, tomēr ļaus apiet no rīta šķērsoto slapjumu. Arī šis gājiens neizvērsās viegls – vairākās vietās bebraines nākas šķērsot pa kritušiem kokiem. Un tad, kad liekas, ka ceļš jau tikpat kā ar roku aizsniedzams, priekšā vēl pēdējais pārbaudījums – cirsmas izvešanas ceļš ar traktora uzmalltiem vaļņiem, no kuriem rēgojas aplauzti zaru gali. Pēc garās un fiziski smagās dienas mans ceļabiedrs joprojām ir mundrs – Jura luktura gaisma šaudās man aiz muguras, skaļā un dzīvīgā balsī man izvērsti tiek stāstīts par nesenu pieredzi ļoti privātā medicīniskā izmeklējumā, pēc kura procedūras veicēja – jauna daktere – izmeklējuma aprakstā esot ierakstījusi: “Pacients daudz runā...”

Salacgrīvas “Lauteros” atgriežamies vēlā vakarā. Tā bija pēdējā reize, kad satiku Juri Lipsbergu², un tā bija

pēdējā ērgļiem būvētā ligzda, kuras tapšanā viņš piedalījās. Nākamajā pavasarī klinšu ērgļi atkal ligzdoja vienā no mūsu kopīgi ar Juri būvētajām ligzdām. Jaunākā no tām gan savus iemītņiekus vēl tikai gaida.

Pēc nokāpšanas no koka – ligzdas aprises eglē var tikai nojaust. Koks vēl tinas ugunsķura dūmos.

² Juris Lipsbergs miris 10.05.2020., astoņdesmit gadu vecumā, apglabāts Salacgrīvas kapos.

IEPAZĪSTI LATVIJAS ŪDENSPUTNUS!

KURAM PUTNAM IR ŠĪ LIGZDVĪETA?

Kuram no šiem ūdensputniem (laucim, zivju gārnim, sudrabkajai, zivju dzenītim, paugurknābja gulbim, lielajai gaurai) varētu veidot mākslīgo ligzdviētu, un kāda tā izskatītos? Uzraksti vai uzzīmē!

Ar savu atbildi piedalies ikmēneša uzdevumu konkursā #PutnaStunda (informāciju meklē www.lob.lv)

ATRODI ĪSTO PUTNA KNĀBI!

1

2

3

4

5

6

LAUCIS

ZIVJU GĀRNIS

ZIVJU DZENĪTIS

SUDRABKAIJA

mātite

PAUGURKNĀBJA GULBIS

tēviņš

LIELĀ GAURA

ATRODI ĪSTO PUTNA KĀJU!

A

B

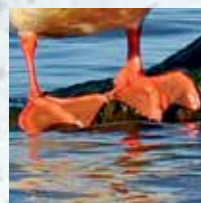
C

D

E

F

Lai sagatavotos ūdeņu putnu novērošanai dabā,
**AICINĀM IEPAZĪT 20 LATVIJĀ SASTOPAMĀS
ŪDEŅU PUTNU SUGAS** un to raksturīgākās pazīmes
materiālā "Mans pirmais ūdeņu putnu noteicējs".

**PIEDALIES
#PUTNASTUNDA
UN CĪNIES PAR
BALVĀM!**

**JĀ
VĒLIES IZZINĀT
ŪDENSPUTNU DŽĪVI
TUVĀK UN PACĪNĪTIES
PAR SPĀRNOTĀM BALVĀM,
TOSTARP PAR BINOKLI UN
PIEDZĪVOJUMU PUTNU VĒROŠANĀ
UZ ŪDENS, AICINĀM PIEDALĪTIES
BĒRNUS UN JAUNIEŠUS LĪDZ
20 GADU VECUMAM IKMĒNEŠA
AKTIVITĀTĒ #PUTNASTUNDA!
PLAŠĀKA INFORMĀCIJA
WWW.LOB.LV.**

Elektronisks izglītojošais materiāls "Mans pirmais ūdeņu putnu noteicējs" ir pieejams bez maksas lejuplādei dažādos formātos ar un bez fona šeit: <https://www.lob.lv/noderigi/materiali>.

**Ziņo par novērojumiem mobilajā
lietotnē **DABASDATI.LV!****

**ATCERIES! Netramdi un lieki
netraucē putnus, kā arī saudzē
to dzīvesvietas!**